

KÖRNYEZETVÉDELMI BÜNTETŐJOG A SZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN

NATURA

TARTALOM

I.Bevezetés	3
II.A környezet büntetőjogi védelméről általában.....	4
III. Miért lehet hatékonyabb a büntetőjog mint más jogi eszközök a környezetvédelem területén?	4
IV. A környezetvédelmi büntetőjog sajátosságai.....	5
1. A termelésben rejlő probléma	5
2. A szándékosság hiánya.....	5
3. Kumulativitás	6
4. Autonóm és nem-autonóm környezetvédelmi büntetőjog.....	6
5. Materiális, immateriális bűncselekmények	6
6. A bűncselekmény sértettje.....	7
7. Alternatív szankciók.....	7
8. Jogi személy büntethetősége.....	8
9. Végrehajtási deficit.....	8
V. A környezetvédelem büntetőjogi szabályozásának dogmatikai oldala	8
VI. Nemzetközi szabályozás	10
VII. Európai szabályozás.....	11
VIII. Büntető szabályozás története a hatályos Btk-ig	17
IX. Felelősség – büntetőjogi felelősség	23
A) Környeztkárosítás (280.§).....	26
B) Természetkárosítás (281.§).....	29
C) A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése (281/A.§).....	32
X. Az új szabályozás – 2012. évi C. törvény	34
Felhasznált irodalom.....	39

I. BEVEZETÉS

A környezetvédelem intézményesített formában a XX. század második felében jelent meg. Ekkorra egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az ipari forradalom óta eltelt időszak alatt óriási mértéket öltött a technikai fejlődés, sőt a növekedés exponenciálissá, öngerjesztővé vált az ezredfordulóra. A növekedést tovább fokozzák a jelentkező válságjelenségek, úgymint a szegénység növekedése, illetve a népességrobbanás. Mindez olyan beavatkozással jár a környezetbe, ami eddig nem volt tapasztalható. A környezetben jelentkező hatások kiterjedtebbé váltak több szempontból is: a negatív hatások már nem csak egyes környezeti elemekben, hanem a környezeti elemeket átfogóan érintik; a környezeti hatások átlépik az országhatárokat és egyre inkább globálissá válnak; nemcsak térben, hanem időben is kiterjedtebbé válnak a környezeti hatások. Mindezek együttesen megnehezítik a környezeti hatások prognosztizálhatóságát, a környezeti balesetek előreláthatóságát. Egyértelmű, hogy az emberiség számára létkérdés a környezet védelmének széleskörű megvalósítása. Ennek kiváló eszköze a jog, amely mint az ember civilizációs eszköze, a globális kihívásokra adott emberi választ is jelenti.¹ Hiszen a jog biztosítja a környezetvédelmi követelmények számára nélkülözhetetlen feltételeket, meghatározza azokat a magatartási szabályokat, amik a környezethasználók, a társadalom és az állam számára zsinórmértékül szolgálnak.² Ezen zsinórmérték etikai alapjai különböző vallásokban, így az európai kultúra egyik alapjának tekinthető kereszténységben is megtalálhatók. Kiemelendő a katolikus Egyház tanítása a környezeti felelősségről, mely szerint teremtett világunkat meg kell óvnunk, ez Istentől kapott küldetésünk. Több pápai enciklika is említést tesz a környezetért való felelősségről, legutóbb XVI. Benedek pápa *Caritas in veritate* kezdetű enciklikája emeli ki, hogy a környezetért való felelősség „globális, mert nem csupán az energiát, hanem a teljes teremtést érinti, amelyet nem szabad kifosztott állapotban hagynunk hátra az újabb generációknak.”³ A környezetért való felelősség különböző jogágakban jelenik meg. Dolgozatomban ezek közül a környezetvédelmi büntetőjogot emelem ki és a szabályozás kérdéskörét helyezem vizsgálódásom középpontjába, majd dolgozatom végén kitérek a 2013. július 1-jétől hatályos új Büntető Törvénykönyv⁴ szabályozására is.

¹ JULESZ Máté: A környezetvédelem közrendi alapú globalizációja. *Új Magyar Közigazgatás* 2010/5. sz., 34.

² BÁNDI Gyula: Környezetvédelem és... jog. *Iustum Aequum Salutare*, 2006/1-2. sz., 7.

³ XVI. BENEDEK PÁPA *Caritas in veritate* kezdetű enciklikája.

http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_hu.html

⁴ 2012. évi C. törvény

II.A KÖRNYEZET BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉRŐL ÁLTALÁBAN

„A környezet jogi védelmének a hatékonysága és mélysége nagymértékben függ egy adott ország társadalmának érzékenységtől a környezetvédelmi kérdések iránt, az adott társadalomban e téren uralkodó közfelfogástól.”⁵

A jog több eszközt is bevet a környezetvédelem érdekében, úgymint közigazgatási szabályozást (engedélyeztetés, ellenőrzés, stb.); a polgárjog fokozatos felelősségi rendszerét (szomszédjogi felelősség, általános, veszélyes üzemi felelősség), illetve a büntetőjogi szabályozást. Ezen eszközök közül egyre nagyobb szerep jut a büntetőjognak.

Ez abból fakad, hogy egyre súlyosabbak a környezetkárosító tevékenységek, amik már nemcsak a határokon belül, hanem a határokat átlépve egész régiókban komoly károkat okoznak (ld. tiszai ciánszennyezés vagy a Rába habzása), illetve egyre jellemzőbbé válik a 'zöld maffia' elterjedése. Ezen gyakorlat megváltoztatása miatt az utóbbi években az európai szabályozás is egyre nagyobb hangsúlyt fektet a környezetvédelmi büntetőjog fejlesztésére és harmonizációjára. A büntetőjog fontossága így egyre nő, de fontos hangsúlyozni, hogy a büntetőjogi eszköz bevetése a legvégső fegyvere az államnak (tehát a polgárjogi, közigazgatási eszközök alkalmazása után), amelyhez csak a társadalom kiemelkedően negatív értékítélete alapján nyúlhat.⁶ Ám mindezek ellenére a büntetőjogi felelősségre vonás nem valami betetőzése az elégtelennek bizonyult egyéb (polgárjogi, közigazgatási) eszközök sorának, hanem közvetlenül alkalmazásra kerül, illetőleg kerülhet minden olyan esetben, amikor a környezeti sérelem súlya eléri a büntetőjogi szankcionálás szintjét.⁷

III. MIÉRT LEHET HATÉKONYABB A BÜNTETŐJOG MINT MÁS JOGI ESZKÖZÖK A KÖRNYEZETVÉDELEM TERÜLETÉN?

Egyrészt azért, mert a büntető, *reparatív* szankciók révén komoly elrettentő hatással rendelkezik, főként akkor, amikor a közgazdasági, pénzügyi és más jogi eszközök kudarcot vallottak. Ilyenkor a büntetőjog szociológiai szerepe kerül előtérbe, mint *ultima ratio*.⁸

Másrészt a büntetőjognak *preventív* ereje is van, hiszen a megfelelően alkalmazott büntető szankciók komoly hatást fejtenek ki az elkövetőkre.

⁵ ZOLTÁN Ödön: Környezetvédelem és büntetőjog a nemzetközi összehasonlítás tükrében. (továbbiakban: ZOLTÁN Ö.) *Magyar Jog*, 1983/4. sz., 307.

⁶ VARGA Katalin: Ökoadók versus büntetőjog? *Rendészeti Szemle* 2006/11. sz., 12.

⁷ ZOLTÁN Ö. i.m. 308.

⁸ TESZÁR László: Környezetvédelem és környezetvédelmi büntetőjog. (továbbiakban: TESZÁR) *Ügyészek Lapja*, 2000/4. sz., 45.

A megelőzés azért nagyon fontos, mert sokszor olyan mértékű környezetkárosítás történik, ahol az *in integrum restitutio*, az eredeti állapot visszaállítása elképzelhetetlen. Ez komoly ökológiai veszteséget jelent, ami a jelen és a jövő nemzedékek kára. Így hiába alkalmas egy büntető eszköz a megtorlásra, ez még nem állítja vissza a súlyosan károsodott természetet.

Így a büntetőeszközöknek két célt kell megvalósítania:

- megbüntesse az elkövetőket és másokat visszatartsa a bűnelkövetéstől,
- ahol lehetséges, megtörténjen az *in integrum restitutio*.

Habár egyértelmű, hogy ezen céloknak eleget kell tenni, sokszor ez nehezen megvalósítható, mégpedig a környezetvédelmi büntetőjog sajátosságai miatt.

IV. A KÖRNYEZETVÉDELMI BÜNTETŐJOG SAJÁTOSSÁGAI

1. A TERMELÉSBEN REJLŐ PROBLÉMA

A környezetet károsító büntetőjogilag releváns magatartások vizsgálatakor kiindulópontként le kell szögezni, hogy a környezetet nem károsító termelés nincs.⁹ Ha ezt elfogadjuk, akkor azt ismerjük el, hogy mindenki követ el kisebb-nagyobb károkozásokat, ami helytálló. A kérdés az, hogy a jogalkotó, hol húzza meg a határt, azaz mi számít megengedhető és mi megengedhetetlen környezetkárosításnak. Ez a védett jogtárgy problémájának a kérdését is felveti. A magyar jogalkotó azt választotta, hogy védendő jogtárgyul a környezetet, a természetet és ezek elemeit tekinti. Egy másik elképzelés¹⁰ szerint a védendő jogtárgy a környezeti bűncselekmények esetében maga az emberi nem léte. A harmadik megoldás, Pusztai László javaslata, aki a gazdasági bűncselekmények körében helyezné el a környezetvédelmi deliktumokat, hiszen azok többnyire a termeléssel függnek össze,¹¹ a gazdaság menetében fordulnak elő.¹²

2. A SZÁNDÉKOSSÁG HIÁNYA

Sokszor a környezetet sértő bűncselekmények nem szándékos magatartások eredményei, hanem az emberi szükségletek kielégítésének következményeiként jelentkeznek. A szándék hiánya nélkül azonban aggályos a büntetőjogi felelősség megállapítása, így maradna a

⁹ KÖHALMI László: A környezet és természet büntetőjogi védelmének néhány jogdogmatikai és jogpolitikai problémája. (továbbiakban Köhalmi 2004), *Belügyi Szemle*, 2004/7-8. sz., 191.

¹⁰ TAMÁS András: A környezetvédelem büntetőjogi szabályozásának egyes kérdései. (továbbiakban: TAMÁS 1978), *Jogtudományi Közlöny* 1978/6. sz., 336.

¹¹ PUSZTAI László: Gazdasági büntetőjog a változó társadalomban., Pusztai László (szerk.): *II. Német-Magyar Büntetőjogi és Kriminológiai Kollokvium*. KJK-OKRI, Bp., 1994., 141-142.

¹² TÓTH Mihály: *Újabb szempontok a gazdasági bűncselekmények értelmezéséhez*. Igazságügy Minisztérium Oktatási és Továbbképzési Főosztály, Bp., 1998., 115.

gondatlan magatartás miatti helytállás. Ám ezzel az a probléma, hogy nem egy esetben csak a bekövetkező eredményből derül ki a környezet romlása, sőt van olyan eset, amikor a környezet károsodását csak tudományos analízis képes bizonyítani.¹³

3. KUMULATIVITÁS

„A természetkárosítás gyakran ún. *kumulativitás* eredménye, azaz sok kis *negligens* magatartás összessége az, ami kárt okoz.”¹⁴ A gyakorlatban nagyon nehéz megállapítani, hogy kit vonjunk felelősségre, az első vagy az utolsó károkozót.

A legegyszerűbb megoldás, ha ott lépünk fel, ahol a legkevesebb a gazdasági szereplő, illetve a leghatékonyabban járulhatunk hozzá a környezet javításához.¹⁵

4. AUTONÓM ÉS NEM-AUTONÓM KÖRNYEZETVÉDELMI BÜNTETŐJOG

A szabályozás szempontjából a dogmatika megkülönböztet autonóm és nem-autonóm környezetvédelmi büntetőjogot. Különbség a jogi tárgyban van. Az autonóm büntetőjogi tényállás jogi tárgya maga a környezet, így ebben a konstrukcióban minden környezetellenes magatartás büntetendő cselekmény. Ez nem jellemző megoldás. Ezzel szemben sokkal elterjedtebb konstrukció a nem-autonóm környezetvédelmi büntetőjog, amely tényállások a környezet szennyezése, károsítása, vagy veszélyeztetése által más jogi tárgyakra háramló kockázatot kriminalizálják.¹⁶ Habár sokkal fokozottabb felelősség jelenik meg az autonóm rendszerben, ez nem jelent abszolút felelősséget. A nem-autonóm megoldás szűkebb védelmet jelent, hiszen a szabályozásából fakadóan (azaz bizonyos szintig megengedett a környezetszennyezés) a gazdasági érdekeket helyezi előtérbe a környezeti érdekekkel szemben.

5. MATERIÁLIS, IMMATERIÁLIS BŰNCSELEKMÉNYEK

A környezetvédelmi bűncselekmények lehetnek materiális és immateriális bűncselekmények. Az immateriális bűncselekmény törvényi tényállása nem tartalmaz eredményt, azaz a külvilágban jelentkező változást, így a bűnösségnek nem feltétele, hogy tényleges környezeti kár bekövetkezzon. Ez általában akkor állapítható meg, ha az elkövető szándékosan vagy gondatlanul valamilyen más jogszabályban meghatározott előírást megszeg, vagy jogszabály alapján kiadott meghatározott hatósági rendelkezésnek nem tesz eleget.¹⁷

¹³ TAMÁS András: *Büntetőjogi felelősség a környezetvédelmi törvények megszegéséért*. Bp., 1980., 103.

¹⁴ KÖHALMI László: *A környezet védelme a büntetőjogban*. (doktori disszertáció) (továbbiakban: KÖHALMI, dissz.), Pécs. 2010., 119.

¹⁵ BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. (továbbiakban: BÁNDI 2011), Szent István Társulat, Bp., 2011., 88.

¹⁶ LIGETI Miklós: *Környezetvédelmi büntetőjog*. Kondorosi Ferenc, Ligeti Katalin (szerk.): *Az Európai Büntetőjog Kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2009., 624.

¹⁷ TAMÁS 1978. i.m. 336.

A materiális bűncselekményeknél megkülönböztetjük a materiális sértő illetve veszélyeztető *deliktumokat*. Materiális bűncselekmények esetében - főként a veszélyeztető bűncselekményeknél - magasabb a védelmi szint. A környezet befolyásolásával előidézett károkat és veszélyeket sokszor nem lehet kellő bizonyossággal valamilyen egyéni hibás magatartásra visszavezetni, emiatt szükséges büntetéssel fenyegetni más a tipikus veszélyeztető magatartásokat is.¹⁸

6. A BŰNCSELEKMÉNY SÉRTETTJE

Sajátos kérdés, hogy ki a sértettje a környezetet sértő bűncselekményeknek. Mivel általában nem egy konkrét személy ellen irányuló tevékenységről van szó, így elmondható, hogy a környezetet sértő bűncselekmények sértettje végső soron az egész emberiség, amibe beletartoznak a jelen és a jövő generációi egyaránt.¹⁹ Habár előfordulhat egyedileg meghatározható sértett is, de az a bűncselekmény megvalósulásához nem szükséges elem.

7. ALTERNATÍV SZANKCIÓK

Ahhoz, hogy hatékonynak mondhassuk a környezetvédelmi büntetőjogot, megfelelő szankciórendszert kell biztosítani a jogalkotónak, hiszen csak akkor van értelme a büntetőjogi szabályozásnak. A jogalkalmazói gyakorlatot megvizsgálva elmondható, hogy a büntetési tételek szigorítása ellenére végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására csak kivételes esetekben kerül sor, a tipikus főbüntetés általában a pénzbüntetés.²⁰ Fontos kiemelni azonban, hogy a környezeti bűncselekmények ebből a szempontból is sajátosak, hiszen a tettesek megbüntetése nem jelent megoldást a környezeti ártalmakra,²¹ így megfontolandó, hogy a *reparatív* szemlélet kapjon hangsúlyt a jogkövetkezmények alkalmazásánál. Ez a cél vezette a jogalkotót, amikor 2005-ben bevezetett a Btk-ba egy korlátlan enyhítést lehetővé tevő és egy büntethetőséget megszüntető klauzulát a 280.§ (4) bekezdésében, melyre akkor van lehetőség, ha az elkövető az elsőfokú ítélet meghozataláig elhárítja a tevékenységével okozott veszélyt, vagy a bekövetkezett kárt. A természetkárosító elkövetőkkel szemben eredményesek lehetnek bizonyos alternatív szankciók alkalmazása, úgymint meghatározott kedvezmények, támogatások elvesztése.

¹⁸ HELM, Wolfgang: A környezetvédelem büntetőjogának dogmatikai problémái. Magyar Jog 1992/4.sz., 236.

¹⁹ ZOLTÁN Ö. i.m. 326.

²⁰ TILKI Katalin: Környezetvédelem a büntetőjogban és a szabálysértési jogban. (továbbiakban: TILKI 2005) *Belügyi Szemle* 2005/5. sz., 95.

²¹ KÖHALMI dissz. i.m.126.

8. JOGI SZEMÉLY BÜNTETHETŐSÉGE

A jogirodalom sokáig tartotta magát a *societas delinquere non potest* elvéhez, azonban ez a jogelv modern társadalmunkban tarthatatlanná vált. A jogi személyek büntetőjogi felelőssége széles körben elfogadottá vált.²²

Általában elmondható, hogy a környezetvédelmi bűncselekményeket főként jogi személyek a tevékenységük során követik el.²³ Ebből fakadóan a jogi személyek büntetőjogi jogalanyiségének kérdése egyre hangsúlyosabban merül fel. A Parlament elfogadta a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvényt, amelynek viszont a szankciós kálája (jogi személy megszüntetése, jogi személy tevékenységének a korlátozása, pénzbírság) meglehetősen „cégjogi ízű”.²⁴

9. VÉGREHAJTÁSI DEFICIT

A környezetvédelmi szabályok terén a legnagyobb kihívás a szabályok *implementációja*, végrehajtása. Hiszen csak akkor érhető el a jogalkotó által kitűzött környezetpolitikai cél, ha a megalkotott szabályok betartásra kerülnek. Hiányzik a megfelelően képzett szakapparátus, idetartozik a szakképzett jogászok hiánya is, ami miatt a szabályozási hatékonyság nem megfelelő vagy alacsony hatásfokú. Szükséges a kormányzat fokozottabb szerepvállalása és azonosulása a környezeti érdekekkel, mert másképp nem várható el alacsonyabb szinten – az alárendelt szervektől, vagy akár a társadalomtól –, hogy megfelelő aktivitással vegyenek részt a környezet védelmének előmozdításában.²⁵ Rendkívül erőteljes a környezetvédelmi bűnözés területén a *látencia*. Ez azt jelenti, hogy igen kevés büntetőeljárás indul, viszont azzal mindenki tisztában van, hogy ennél több a környezetkárosító magatartás.²⁶

V. A KÖRNYEZETVÉDELEM BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK DOGMATIKAI OLDALA

Látható, hogy a jogalkotóra igen nagy feladat hárul a környezetvédelmi szabályozás tekintetében, hiszen a környezeti szempontokat társadalmi és gazdasági viszonyok egyre szélesebb spektrumán érvényre kell juttatnia. Mielőtt a környezetvédelmi büntetőjogi szabályozást vizsgálnánk meg, kitérnék a környezetvédelem jogi szabályozásának három

²² „(...) a jogi személy büntetőjogi felelőssége terminológia még azoknak az államoknak a jogrendszerében, illetve jogi nyelvezetében is elfogadott, ahol nem döntöttek a szervezetekkel szembeni büntetőjogi fellépés mellett.”, SÁNTHA Ferenc: *A jogi személyek büntetőjogi felelősségéről*. Közigazgatási és Jogi Kiadvány, Bp., 2002., 86.

²³ TESZÁR i.m. 44.

²⁴ KÖHALMI 2004. i.m. 198.

²⁵ KÖHALMI dissz. i.m. 130-131.

²⁶ TESZÁR i.m.44.

alaptípusára. Ezek a típusok főként azt mutatják meg, hogy a szabályozás mit emel ki, mit preferál, illetve mennyire valósítja meg a környezeti érdekeket.

1. *antropocentrikus*, ember központú szabályozás- a szabályozás középpontjában az emberi környezet, az ember egészsége áll. A környezet azért védendő, mert az az ember egészségét, jólétét szolgálja. Ez a környezeti szabályozás kezdeti szakasza, ahol a környezeti érdekek nem igazán jelennek meg.
2. fenntartható fejlődés- ez tovább lép az előző szabályozáshoz képest, hiszen itt a középpontban a jövő generációk érdeke áll. Azért kell védeni a környezetet, hogy a jövő generációk is ugyanúgy ki tudják elégíteni a szükségleteiket, mint a jelen generációk. Ez egyfajta takarékoságot, és a jelen generációktól önkorlátozást kíván meg, ám fontos hangsúlyozni, hogy itt is emberi (jövő generáció) érdekekről van szó.
3. ökológiai szabályozás- a környezeti szabályozás legmagasabb foka, a szabályozás tárgya a környezet maga. A jogalkotó felismeri, hogy a környezet egy olyan ökológiai szintér, ami nemcsak az ember miatt védendő, hiszen az ember is (csak) része a környezetnek. A környezet saját értékrenddel rendelkezik, így felesleges azt akár a jelen, akár a jövő generáció érdekeihez viszonyítani. Ez a szabályozás olyan tudatosságot, felelősséget, erkölcsi alapot és tiszteletet feltételez a környezet iránt, amit az egész társadalomnak, államnak magáénak kell tudnia.

Sokáig a magyar szabályozásban a klasszikus *antropocentrikus* szemlélet érvényesült. A változás az új Alaptörvény hozta meg 2012. január 1-jén és utat nyitott a fenntartható szabályozás irányába. Természetesen, az egy hosszú folyamat, amíg a különböző jogágak 'felzárkóznak' az alkotmányos követelményekhez.

Mint már korábban említettük a környezetvédelmi szabályozás a magyar jogban komplex szabályozást jelent, tehát mind a közigazgatási jog, mind a büntetőjog, mind a polgárjog tartalmaz rendelkezéseket a környezet védelmére vonatkozóan. A közigazgatási jog és a büntetőjog szoros kapcsolatot mutat már csak a szabálysértések révén, így az elkövetkezőkben Teszár László²⁷ tanulmányát alapul véve, szeretném felvázolni e két jogág kapcsolatát.

- a) büntetőjogi szabályok függetlenek a közigazgatási szabályoktól, azok között nincs semmilyen kapcsolat

²⁷ TESZÁR i.m. 45.

- b) a büntetőjogi szabályozás összefügg a közigazgatásával, de ez nem automatikus. „Adott esetben tehát a környezetvédelmi közigazgatási szabályok megszegése csak akkor büntethető, ha ténylegesen kimutatható környezeti ártalommal jár.”
- c) a büntetőjogi szabályozás automatikusan összefügg a közigazgatási szabályokkal, tehát a büntetőjogot akkor alkalmazzuk, ha a közigazgatási szabályokat megsértik vagy a megállapított határértéket átlépik.

A magyar jogalkotó a környezetvédelmi szabályozásban az utolsó megoldást választotta, így a büntetőjog és a közigazgatási jog szervesen összefügg egymással hazai jogunkban.

VI. NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁS

Az előző részben láthattuk a környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás dogmatikai kérdéseit. Mielőtt rátérnénk a hazai szabályozás kialakulására és jelen helyzetére, előbb a nemzetközi és európai uniós szabályozást tekinteném át, hiszen a környezetvédelmi szabályozás az a terület, amit leginkább befolyásolnak a nemzetközi kötelezettségvállalásaink.

A nemzetközi szabályozás szempontjából az első fontos állomány az ENSZ 1972-ben megrendezett stockholmi világkongresszusa. Itt fogadták el az egészséges környezethez való jogot emberi jogként, illetve a résztvevői számos környezetvédelmi ajánlást és alapelvet fogalmaztak meg, amelyek mind máig irányadóak.

Kiemelendő, hogy ekkor született meg az ENSZ Környezetvédelmi Programjának, az UNEP megalapításának a gondolata.²⁸Ezt követően számos környezetvédelemmel, egyes környezeti elemek védelmével kapcsolatos nemzetközi konferenciát tartottak. A következő fontos dátum 1992., amikor is megrendezésre került Rio de Janeiróban a Környezet és Fejlődés Világértékezet.

Az ott megfogalmazott „fenntartható fejlődés” gondolata olyannyira jelentős, hogy mind az európai közösségi politikát, mind az országok gazdasági és környezetvédelmi politikáját meghatározza. Sajnos az tapasztalható, hogy annak ellenére, hogy ez az elv egyre inkább a beáramlik a belső politikákba, még mindig van mit tenni ezen téren.

A konferencián a résztvevők elfogadták az Agenda 21 akciótervet illetve az ENSZ keretegyezményt a klímatis változásokról. Az utóbbi egyezmény jegyzőkönyvét 1997-ben írták alá Kiotóban. 2002-ben a Riói Konferencia 10. évfordulóján került sor Johannesburgban a Fenntartható Fejlődés Csúskonferenciára.

²⁸ LACZI Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai (továbbiakban: Laczi 2004) *Magyar Jog* 2004/4. sz., 203.

Ez a konferencia már célként fogalmazza a fenntartható fejlődést szemben a Riói konferenciával ahol csak meghatározták a fenntarthatóságot, illetve elérendő eredményként kezelték. Azóta számos kisebb-nagyob nemzetközi konferenciára került sor, például jelentős előrelépés volt, hogy ami a 2009-es koppenhágai konferencián még önkéntes vállalás volt, az 2010-ben a cancuni klímakonferencián már sikerült írásba foglalni. Az államok itt megállapodtak arról, hogy csökkentik füstgázkibocsátásuk volumenét avégett, hogy a globális melegedés a 2 Celsius-t ne haladja meg, sőt esetleg a 1,5 Celsius-t se.²⁹A sort folytathatnánk még számos nemzetközi dokumentummal, de a felsorolás lehetetlen lenne. Ez alapvetően a nemzetközi dokumentumok szabályozásának a tárgyából fakad: vagy különböző szennyezések ellen, vagy állat- és növényfajok illetve egyes környezeti elemek védelme érdekében készülnek. Jellemzően ezek a szerződések *soft law*, puha jog jellegűek, azaz inkább ajánlásértékűek. A környezethez való jog *jus cogens*-ként történő elismerése még nem történt meg a Nemzetközi Bíróság által, habár egyre erőteljesebb szerepet játszik a jogalkotásban.

VII. EURÓPAI SZABÁLYOZÁS

Kezdetben az Európai Közösségnek nem volt egységes környezetvédelmi politikája, így ennek a területnek a szabályozása maradt nemzeti szinten.

Annak ellenére, hogy egységes politika kialakítása nem állt érdekében az európai integráció alapítóinak, de a tagállamok az 1972-es párizsi konferencián úgy döntöttek, hogy a környezetpolitikát felveszik az Európai Gazdasági Közösség politikái közé. A tagállamokat az a felismerés vezérelte, hogy az általuk megvalósítani kívánt gazdasági integráció végső célja nem lehet csupán a gazdasági növekedés, annak hozzá kell járulnia az életminőség magas szintjéhez, amely nem nélkülözheti a környezetvédelmet.³⁰

Habár fontosnak tűnt a környezetvédelem, a környezeti-jogalkotás kezdetben csak a versenyegyenlőséget akarta megteremteni, és pusztán másodlagos szerepet játszott a környezeti értékek védelme.³¹ Ez abból fakadt, hogy az a termelő, amelyik magasabb környezeti preferenciáknak megfelelően termelt, nagyon könnyen versenyhátrányba kerülhetett azzal szemben, amelyik a környezetet védő, de költségigényes technológiát

²⁹ KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. Osiris Tankönyvkiadó, 2011., 657.

³⁰ HORVÁTH Zsuzsanna: Az Európai Unió környezetvédelmi politikai irányai (továbbiakban: Horváth Zs.) *Rendészeti Szemle* 2009/1. sz., 91.

³¹ KÖHALMI László: Az európai környezeti büntetőjog fejlődési irányai és problémái (továbbiakban: Köhalmi 2009.) *Rendészeti Szemle* 2009/1. sz., 48.

alkalmazott.³² „Így, az Európai Uniónak tehát nincs külön környezeti politikája, e fogalmon az Európai (Gazdasági) Közösség keretében létrehozott politikát kell érteni.”³³

A környezetvédelem, mint cél nem jelent meg a Római Szerződésben, csupán 1987-től, az Egységes Európai Okmány hatálybalépésével került be alapszerződési szinten a közösségi politikák közé.³⁴ A környezetvédelem súlyának növekedését mutatja, hogy a maastrichti szerződés az Európai Unióról szóló szerződésbe is beemelte a környezetvédelmének célkitűzését, és alapvetővé tette a környezeti szempontok figyelembevételén alapuló fenntartható fejlődést.³⁵ Az Amszterdami Szerződés további előrelépést jelent e területen, melynek nyomán meghatározó alapelvvé vált az integráció, azaz a környezeti szempontokat be kell illeszteni minden más politikába.³⁶ „Minthogy a Közösségnek joga van tagállamait kötelező rendelkezéseket hozni, illetve tagállamai belső jogalkotásának irányt szabni, számtalan környezetvédelmi témájú jogszabály készült, egyre szigorodó elvárásokat támasztva a Közösségen belüli eszközökkel és tevékenységekkel szemben, amelyek végrehajtása és ellenőrzése elsősorban a tagállamok kötelezettsége.”³⁷

A környezetvédelem terén kiemelkedő szerepet játszanak az akcióprogramok, melyek az unió környezetvédelmi politikájának legfontosabb feladatait, céljait meghatározó dokumentumok.³⁸ Eddig, 1973-tól hat akcióprogramot fogadtak el a tagállamok. A jelenlegi akcióprogram most jár le, amely 2002-től 10 évig terjedő időszakra határozta meg az Európai Közösség környezeti politikájának célját, eszközeit.

A Közösségi környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás igen későn, 1998-ban jelent meg, de azóta is egyre meghatározóbb szerepet tölt be az uniós szabályozásban. Ez év november 4-én az Európai Tanács egyezményt fogadott el a környezet büntetőjogi védelméről, amely jelentős lépésnek számított, hiszen ez az első olyan nemzetközi dokumentum, amely részes államainak előírja a környezeti károkat okozó vagy ilyen veszéllyel fenyegető cselekmények büntetőjogi szankcionálását.³⁹

³² HORVÁTH Zsuzsanna: Az Európai Unió környezetpolitikájának kialakulása, Horváth Zsuzsanna, Bándi Gyula, Erdey György, Pomázi István: *Az Európai Unió környezetvédelmi szabályai*, Átdolgozott kiadás. KJK-Kerszöv, Bp., 2004., 23.

³³ BÁNDI 2011. i.m. 257.

³⁴ CSAPÓ Orsolya: A környezeti károkért való felelősség kérdése az Európai Unióban. (továbbiakban: Csapó) *Iustum Aequum Salutare* 2007/3. sz., 142-143.

³⁵ KÖHALMI 2009. i.m. 48.

³⁶ HORVÁTH Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*, Hatodik, átdolgozott, bővített kiadás. HVG-ORAC, Bp., 2005., 498-499.

³⁷ CSAPÓ i.m. 143.

³⁸ HORVÁTH Zs. i.m. 94.

³⁹ LACZI Beáta: Irányelv kontra kerethatározat. Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban. (továbbiakban: Laczi 2006.) *Magyar Jog* 2006/10. sz., 577.

A következő lépés ezen a téren az volt, amikor 2000 februárjában a Dán Királyság kezdeményezést nyújtott be a *súlyos környezetkárosító bűncselekmények leküzdéséről szóló kerethatározatra* vonatkozóan. Ezzel párhuzamosan, de megelőzve a Tanács döntését a dán kezdeményezésről, az Európai Bizottság 2001. március 13-ával – a kerethatározathoz hasonló tartalommal – *irányelv-tervezetet dolgozott ki a környezet büntetőjogi védelméről*. A Parlament 2002-ben összességében első olvasatra elfogadta az irányelv-javaslatot, csak kisebb módosításokat javasolt. A Bizottság ez alapján elfogadott egy módosított javaslatot, így már a döntés a Tanács kezében volt. Ám a Tanács nem vitatta meg a Bizottság javaslatát, helyette 2003. január 27-én Dánia Kezdeményezésére elfogadta a *környezet büntetőjogi védelméről szóló 2003/80/IB kerethatározatot*.

A két szerv két különböző jogi alap alapján alkotta meg a javaslatát. A Tanács kerethatározat-tervezetének az alapja az Európai Unióról szóló szerződés 29., 31. cikke, amelyek a „III. pilléres – büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés keretein belüli – jogalkotást megalapozó rendelkezések.”⁴⁰ A Bizottság irányelv-javaslatának a jogi alapja ezzel szemben a Római Szerződés 175. cikke, amely „az I. pillérbe tartozó környezetvédelmi politikai döntések jogalapját jelölte meg.”⁴¹

A Parlament felfigyelt erre a hatásköri összeütközésre és már 2001-ben felhívta a figyelmet arra, hogy a jogbizonytalanság veszélyét jelenti az ugyanazon célok érdekében történő, két egymással párhuzamosan folyó eljárás.⁴²

Ezzel megkezdődött a ' harc ' az irányelv és a kerethatározat között (pillérek harca). A kerethatározat, mint III. pilléres jogi aktus, csak az elérendő célt határozza meg, de a tagállamokra bízta annak nemzeti jogba történő ültetését. Tehát – az irányelvvel ellentétben – a kerethatározatnak nincs közvetlen hatálya. A Bizottság álláspontja még a kerethatározat megalkotása előtt az volt, hogy e normatípus olyan jogi eszköz, amely nem alkalmas arra, hogy előírja a tagállamoknak a környezetet károsító bűncselekmények nemzeti szintű büntetőjogi szankcióinak a megalkotását.⁴³ Az Európai Parlament által támogatott Bizottság 2003. április 15-én az Európai Bírósághoz fordult, az I. és a III. pillér közötti hatáskör megosztásának a kérdésében, az EKSZ. 174-176. cikkének megsértése miatt.

⁴⁰ LACZI 2006. i.m. 577.

⁴¹ GÖRGÉNYI Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog megújulása az új évezredben (továbbiakban: Görgényi) *Miskolci Jogi Szemle* 2011/6. szs., 95.

⁴² KÖHALMI 2009. i. m. 50.

⁴³ Uo.

A Bíróság 2005. szeptember 13.-ai ítéletében megsemmisítette a tanácsi kerethatározatot, mert az az Európai Unióról szóló Szerződés 47. cikkelyét sértette, korlátozta az Európai Közösség hatalmát az EK-szerződés 127. §-a értelmében.

A Bíróság úgy vélte, hogy a Tanács átlépte a hatáskörét, hiszen a Tanács egyoldalúan, a Közösség jogalkotási keretein kívül fogadta el a kerethatározatot, mégpedig ez helytelen, hiszen csak az Európai Közösség rendelkezik a szükséges hatáskörrel ahhoz, hogy kötelezze a tagállamokat büntetőjogi szankciók előírására a környezet védelme érdekében.⁴⁴ Másrészt formailag sem volt megfelelő a kerethatározat, mivel az nem kötelező hatályú és nem szolgálja a tagállamok környezetvédelmi büntetőjogának egységesítését.

Nagyon fontos eredménye a Bíróság ítéletének, hogy hangsúlyozta a Bizottság jogalkotó hatalmát a tagállamok büntetőjogára vonatkozó intézkedések meghozatalában olyan esetekben, amikor hatékony, arányos és megelőző erejű büntetőjogi szankciókra van szükség a környezetvédelmi bűncselekmények megakadályozása terén.⁴⁵ Láthatjuk, hogy az irányelv, mint forma nem elegendő, hiszen bizonyos követelményeknek eleget is kell tennie.

Az Európai Bíróság 2005-ös ítéletével egy jogi vákuum alakult ki az európai uniós környezetvédelmi büntetőjogi szabályozásban, de az ítélet egy kitételt tartalmazott, mely szerint az ítéletben szereplő megállapítások végrehajtására az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak új irányelvet kell kiadnia.⁴⁶ Ez alapján 2007. február 9-én került sor a második irányelv-tervezet megszövegezésére.

A második irányelv-tervezet sokat merített a már hatályon kívül helyezett kerethatározatból, így tartalmazott egy autonóm tényállást.⁴⁷ Végül a többször módosított tervezetet 2008. november 19-én fogadták el (*2008/99/EK irányelv*), de az irányelv-tervezethez képest jelentős változtatással, hiszen az elfogadott tervezet nem tartalmazza az autonóm tényállást.⁴⁸ Így valamennyi tényállás immanens eleme a magatartás jogellenessége.

Az irányelv egyik legfontosabb eleme, hogy kihangsúlyozza, hogy a közösségi környezetvédelmi politikának a magas szintű védelmet kell megcéloznia, így a jelenlegi szankciórendszer nem elég, ezért a jogszabályok betartását a büntetőjogi szankciók alkalmazásával lehet fokozni. Fontos, hogy a környezetre káros tevékenységeket hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal kell sújtani, amelyeket az egész

⁴⁴ LACZI 2006. i. m. 578.

⁴⁵ KÖHALMI 2009. i. m. 51

⁴⁶ KÖHALMI 2009. i. m. 52.

⁴⁷ autonóm bűncselekmény: Olyan súlyos környezetszennyező, környezetkárosító, környezet sértő magatartások inkriminálása sorolható ide, amelyek közveszélyt idéznek elő vagy konkrét veszélyt jelentenek az ember életére, testi épségére nézve., Görgényi i. m. 100-101.

⁴⁸ GÖRGÉNYI i.m. 101.

közösségben a jogi személyekre is alkalmazni kell, mivel a környezetkárosító bűncselekményeket nagymértékben a jogi személyek érdekében vagy azok javára követik el.⁴⁹ Az irányelv habár kötelező hatályú, mégsem köti meg a tagállamok kezét, hiszen csak minimumszabályokat állapít meg, így a tagállamok dönthetnek szigorúbb rendelkezések elfogadásáról is. Az irányelv 9 tényállást tartalmaz. Ezek:

- anyagok vagy ionizáló sugárzás levegőbe, talajba vagy vízbe történő kibocsátása vagy bejutatása olyan mennyiségben, amely bármely személy halálát vagy súlyos sérülést vagy a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja,
- hulladék gyűjtése, szállítása, hasznosítása vagy ártalmatlanítása, beleértve az ilyen műveletek felügyeletét és a hulladék-lerakók utógondozását, valamint a kereskedők és közvetítők által ellátott tevékenységeket is (hulladékgazdálkodás), amely bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, illetve a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja,
- nem elhanyagolható mennyiségben végzett hulladékszállítás, amennyiben ez a tevékenység a hulladékszállításról szóló 2006. június 14-i 1013/2006/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet 2. cikke 35. pontjának hatálya alá esik függetlenül attól, hogy egyszeri vagy – egymással összefüggőnek látszó – többszöri szállítás keretében történik,
- olyan üzem működtetése, amelyben veszélyes tevékenységet végeznek, illetve veszélyes anyagokat vagy készítményeket tárolnak vagy használnak, és amely az üzemén kívül bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, illetve a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja,
- nukleáris anyagok vagy más veszélyes radioaktív anyagok gyártását, feldolgozását, kezelését, használatát, tartását, tárolását, szállítását, behozatalát, kivitelét vagy ártalmatlanítását, amely bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, illetve a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja,
- védett, vadon élő állat- vagy növényfajok megölése, elpusztítása, birtoklása vagy begyűjtése, kivéve azokat az eseteket, amikor a cselekmény az érintett fajok

⁴⁹ KÖHALMI 2009. i. m. 55.

példányainak elhanyagolható mennyiségét érinti, és elhanyagolható hatással jár a faj védettségi helyzetére nézve

- védett, vadon élő állat- vagy növényfajok példányaival, azok részeivel vagy származékaival való kereskedelem, kivéve azokat az eseteket, amikor a cselekmény az érintett fajok példányainak elhanyagolható mennyiségét érinti, és elhanyagolható hatással jár a faj védettségi helyzetére nézve
- bármely magatartás, amely valamely védett területen található élőhely jelentős állagromlását okozza,
- ózonkárosító anyagok gyártása, behozatala, kivitele, forgalomba hozatala vagy felhasználása.

Az irányelv számos olyan cselekményt kriminalizál, amelyek jelentős károsodást okoznak vagy okozhatnak.

„Azonban sem a ’ jelentős károsodás ’, sem a ’ jelentős állagromlás ’ és a ’ súlyos sérülés ’ meghatározása nem szerepel, hanem a tagállamokra van bízva azok megfelelő értelmezése.”⁵⁰

A jelenlegi irányelv Kőhalmi László véleménye szerint felpuhított változata mind a 2003/80/IB kerethatározatnak, mind a korábbi irányelv-javaslatnak.

A környezetvédelem terén az európai szabályozás igen konzervatív, viszont fontos leszögezni, hogy a környezeti bűncselekmények fejlődése elengedhetlenné teszi majd a szabályozás fejlesztését, hiszen egy környezetvédelmi kódex korántsem az örökkévalóságnak szól, hiszen változnak a problémák és a megoldási lehetőségek is.⁵¹

Mivel egyre nagyobb károk jelentkeznek a környezetben a szennyező magatartások révén, érdemes újra fontolóra venni egy autonóm büntetőjogi tényállás megalkotását (ld. kerethatározat, vagy második irányelv-tervezet), mert a környezet veszélyeztetésének a kriminalizálása még hatékonyabbá tenné a büntetőjogi fellépést.

Természetesen mind a nemzetközi, mind az európai szabályozás jelentős hatással van a hazai jogra, ám a hazai konzekvenciákat a magyar szabályozás áttekintésénél részletezem.

⁵⁰ GÖRGÉNYI i. m. 103.

⁵¹ FODOR László: Környezetvédelmi kodifikáció Németországban, Pósn László (szerk.): *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis*, Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Intézete, Multiplex Media-Debrecem University Press, Debrecen, 2001., 145.

VIII. BÜNTETŐ SZABÁLYOZÁS TÖRTÉNETE A HATÁLYOS BTK-IG

A mai értelemben vett környezetvédelmi büntetőjog hosszú fejlődésen ment keresztül, egyértelműen a XX. század termékének tekinthetjük, habár csirái már a múlt században is megjelentek. Magyarországon az első környezetvédelmi 'büntetőjogi' szabályok a vízvédelemhez kapcsolódtak. Már az 1840. évi IX. törvénycikk is tartalmazott vízvédelmi rendelkezéseket és a kutak mérgezőit elzárással fenyegette.⁵² Első magyar Büntető Törvénykönyvünk⁵³ is tartalmazott egy környezetvédelmi tényállást. A közegészség elleni bűncselekmények körében elhelyezett 315.§ nagyon szigorú büntetéssel 5-től 10 évig terjedő fegyházzal rendelte büntetni azt, aki a használatban lévő kutat, vízvezetékét, víztartót megmérgezett.⁵⁴

A Csemegi-kódexet követő Büntető Törvénykönyvünk, az 1961. évi V. törvény tartalmazott egy 'kútmérgezés' nevezetű tényállást (197.§), de ez nem jelentett változást a szabályozásban, hiszen továbbra is egyedül a víz védelme nyert szabályozást, míg a többi környezeti elem, föld, levegő, talaj, stb. védelme továbbra sem jelent meg a büntetőjogi szabályozásban.

Jelentős változást az 1976. évi II. törvény hozott, melynek 47.§-a módosította az 1961-es Btk. 197.§-át olyan módon, hogy a környezetvédelmet sértő bűncselekmény elnevezéssel egy általános – minden környezeti elemre kiterjedő hatályú – környezetvédelmi bűncselekményt vezetett be.⁵⁵ Ez a tényállás szubszidiárius volt, tehát csak akkor lehetett megállapítani, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. A probléma az volt a tényállással, hogy alkalmazhatatlan volt, azaz egy olyan deklaratív tényállás volt, ami alapján nem indult büntetőeljárás.⁵⁶ A következő kodifikációs lépcsőfok az 1978. évi IV. törvény volt (2013. január 1-jéig hatályban lévő Büntető Törvénykönyvünk).

A Btk. kezdetben két tényállást tartalmazott: a környezetkárosítást és a természetkárosítást. Teszár László tanulmánya⁵⁷ alapján foglalnám össze azokat a változásokat, amik az új szabályozás következtében megjelentek:

- az új Btk. a közegészség elleni bűncselekmények körében helyezte el a környezetvédelmi bűncselekményeket

⁵² TESZÁR i. m. 47.

⁵³ 1878. évi V. törvény a büntettekről és vétségekről (Csemegi-kódex)

⁵⁴ LACZI 2004. i.m. 207.

⁵⁵ Uo., 208.

⁵⁶ TESZÁR i. m. 47.

⁵⁷ Uo., 48-49.

- a korábbi, általános tényállástól eltérően a szabályozás tárgyát megduplázza, így jelent meg a környezetkárosítás és a természetkárosítás
- megszűnt a szubszidiárius jelleg, így már halmazatban is megállapítható e két tényállás más bűncselekményekkel
- az eddigi környezetvédelmi büntetőjogi szabályozáshoz képest a legszélesebb körben vont meg az új bűncselekmények elkövetési magatartásainak körét.

Megmaradt viszont a tényállások eredmény jellege, azaz a tényleges kárnak be kellett következni, a kizárólag veszélyeztető magatartás nem volt elegendő.

Kiemelném a változások közül a tényállások Btk-beli helyének problémáját. A két tényállás a Btk.-nak a közbiztonság és közrend elleni bűncselekményekről fejezetében található, olyan bűncselekmények között, mint a kuruzslás, sajtóbűncselekmények, okirat-hamisítás, stb. Egyértelmű, hogy a jogalkotó az elhelyezést csak átmenetinek tekintette, és azért történt itt a szabályozás, mert a közrend egy olyan tág fogalom, hogy abba szinte minden belefér.⁵⁸

Az elkövetkezőkben szeretném alaposabban megvizsgálni ezt a két tényállást.

A környezetkárosítás eredeti normaszövege:

280.§ (1) Aki az emberi környezet védelem alatt álló tárgyát jelentős mértékben szennyezi, rongálja vagy pusztítja, büntetett követ el és 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés 5 évig terjedő szabadságvesztés, ha a környezetkárosítás életveszélyt idéz elő.

(3) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel, a (2) bekezdés esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. ezen tényállása kerettényállás, háttérjogszabálya az 1976. évi II. törvény, amelynek 9.§-a meghatározza, hogy az emberi környezet védelem alatt álló tárgyai: a föld, a víz, a levegő, az élővilág (fauna, flóra), a táj és a települési környezet. A bűncselekmény jogi tárgya Kiss Zsigmond szerint a közegészség.⁵⁹

A környezetkárosítás elkövetési magatartásai: a szennyezés, rongálás, pusztítás. Fontos kiemelni, hogy bűncselekmény viszont csak akkor valósul meg, ha a károsodás jelentős mértékű, tehát materiális bűncselekményről van szó. Ám probléma merült fel azzal kapcsolatban, hogy mit is tekinthetünk *jelentős mértékű károsodásnak*? Ezt a problémát a jogirodalom az 1976. évi II. törvény 10.§ (1) bekezdésére utalással oldotta meg, mely szerint

⁵⁸ MÁRKUS Ferenc: Az emberi környezet büntetőjogi védelme., Trócsányi László (szerk.): *Környezetvédelem és jog* (továbbiakban: Márkus) Akadémiai Kiadó, Bp., 1981., 187.

⁵⁹ KISS Zsigmond: A közrend elleni bűncselekmények., BAGI Dénes, BÁN Tamás, BERKES György, BÉKÉS Imre, BÓCZ Endre, GÁL Andor, GYÖRGYI Kálmán, KISS Zsigmond, KORDA György, MOLDOVÁNYI György, PALÁNKAI Tiborné, VÁGÓ Imre, Wiener Imre: *A Büntető törvénykönyv Magyarázata - Második Kötet.* Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Bp., 1986., 794.

nem szabad az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait olyan szennyeződésnek, ártalomnak kitenni, amely azok természetes tulajdonságait hátrányosan megváltoztatja vagy az emberi életkörülményeket rontja. Már a megszületését követően számos kritikai megjegyzés érte a tényállást. Egyrészt olyan általános a megszövegezése, amely alkalmatlanná teszi a konkrét esetre való alkalmazását.⁶⁰ További probléma, hogy a bűncselekmény eredményt követel meg, mégpedig sértési eredményt. „Sértési eredményen a kívülágban többé-kevésbé jól felismerhetően jelentkező tényleges sérelmet értünk, amelyet az elkövetési magatartás maga váltott ki.”⁶¹ A környezeti bűncselekmények sajátos időbeli eltolódással rendelkeznek e tekintetben, ami az jelenti, hogy a legtöbb környezeti bűncselekmény eredménye nem a jelenben, hanem a jövőben konkretizálódik. Ez eléggé megnehezíti az eredmény meghatározását illetve a kiváltó cselekményre való visszavezetését. Sajátos eleme a bűncselekménynek, hogy minősített esetként a közveszély okozás jelenik meg. A Btk. hatályba lépésekor nem volt szabálysértési alakzata a környezetkárosításnak. Az egyes szabálysértésekről szóló 17/1968 (IV. 14.) Korm. rendelet környezetkárosításhoz kapcsolódó szabályai: a vízszennyezés (109.§), és a levegőszennyezés (111.§) szabálysértési tényállásai.

A környezetkárosítás mellett a természetkárosítás tényállásával próbálta meg a jogalkotó az emberi környezet védelemét biztosítani.

281.§ (1) Aki

*a) fokozottan védett növényt, állatot vagy ilyen állattól származó tojást elpusztít vagy gyűjt,
b) barlangot vagy védett földtani alakulatot súlyosan megrongál,
c) természetvédelem alatt álló területet hátrányosan megváltoztat,
vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával, vagy pénzbüntetéssel büntetendő.*

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az (1) a) pontja esetén a védett tárgy tömeges pusztulását, a b) és c) pontja esetén megsemmisülését idézi elő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott természetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

A miniszteri indoklás szerint: „A természetvédelem olyan sokoldalú tevékenység, amely hazánk természetesen kialakított értékeit óvja a jelen és a jövő társadalma érdekében.

⁶⁰ MÁRKUS i. m. 187.

⁶¹ MÁRKUS i. m. 191.

A fogalmi körébe tartoznak azok a természeti tájak és területek, amelyek számára különleges oltalmat kell biztosítani, továbbá a növény- és állatfajok közül azok, amelyek védelme, tervszerű megóvása, megőrzése és fenntartása közérdekből indokolt.” A jogalkotó azokat a cselekményeket nyilvánítja bűncselekménnyé, amely ezt a közérdeket veszélyezteti, és amiknek a társadalomra veszélyessége fokozott.

Elkövetési tárgyai a 281.§ a) pontja esetében: fokozottan védett növény, állat illetve ilyen állattól származó tojás. A fokozottan védett növényfajokat az 1/1982 (III. 15.) OKTH számú rendelekezés 3. számú melléklete, a fokozottan védett állatokat pedig a rendelet 4. számú melléklete sorolja fel. 281.§ b) pontja esetében az elkövetési tárgy: barlang és a védett földtani alakulat, a c) pont esetében a természetvédelem alatt álló földterület, melyek fogalmát a 8/1982 (III. 15.) MT rendelet 15.§-a határozza meg.

A 17/1968 (IV. 14.) Korm. rendelet 111.§-a szankcionálja a természetkárosítás szabálysértési alakzatát.

Az 1979. július 1-jei hatálybalépését követően párszor került sor kisebb módosításokra:

- 1987. évi III. törvénnyel- természetkárosítás tényállása változott, mert Magyarország csatlakozott a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményhez és a korábbi szabályozás nem felelt meg a nemzetközi elvárásoknak, illetve a tényállás nem volt összhangban az 1961. évi 18. törvényerejű rendeletet felváltó 1986. évi 15. törvényerejű rendelettel;
- 1993. évi XVII. törvénnyel- mindkét tényállás normaszövege kis mértékben változott mégpedig azért, mert a javító-nevelő munka helyébe a közérdekű munka főbüntetés került.

A '90-es közepétől szükségessé vált azonban az átfogó jellegű, nagyobb módosítás több okból is:

- az 1995. évi LIII. környezet általános védelméről szóló törvénnyel nem volt összhangban,
- az eredmény-jelleg megnehezítette a felelősségre vonást,
- a tényállások büntetési tételei túl alacsonyak voltak, így nem jelentettek visszatartó erőt.

Ilyen előzmények miatt született meg az 1996. évi LII. büntető novella. A jogszabály alapjaiban változtatta meg a környezetkárosítás tényállását, mert eltörölte a tényállás eredmény-jellegét, és büntetni rendeli azt, aki a jogszabályi vagy hatósági határozatban előírt kötelezettsége megszegésével a környezetet, a környezeti elemet fenyegető absztrakt

veszélyhelyzetet idéz elő, tehát a veszélyeztetési elemeket beemelte a büntető novella.⁶² Módosult a jogi tárgya is a bűncselekménynek, ami az egészséget biztosító emberi környezet kiegyensúlyozott fejlődése lett.⁶³ Új bűncselekményt vezetett be a büntetőnovella: Környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezését. Ezt a '80-as, '90-es évekre jellemző, elharapózott illegális hulladéklerakás indokolta. Elkövetési tárgya a veszélyes hulladék, melynek fogalmát először a 102/1996 (VII. 12.) Korm. rendelet először magának a hulladéknak majd a veszélyes hulladéknak a definiálásával határozta meg. Szigorodtak a bűncselekmény büntetési tételei, pl.: a természetkárosítás alapesete korábban 1 évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, a módosítást követően ez 3 évre emelkedett.

A környezetkárosítás elkövetési magatartása kiszélesedett, megjelent a szennyezés és a károsítás, mint elkövetési magatartás. A természetkárosítás a jelen Büntetőnovellával nem sokat változott (csak a büntetési tételek tekintetében), ám a Tvt. hatályba lépésével szükségessé vált a tényállás módosítása. Ennek tett eleget a jogalkotó az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel.

A környezetvédelmi jogalkotás szempontjából a legfontosabb változást Magyarország csatlakozása eredményezte az Európai Unióhoz 2004. május 1-én. A szabályozást eurokonformmá kellett tenni.

Az egyik legfontosabb fejlemény a természetvédelmi törvény módosítása volt (2004. évi LXXXVI. tv.), amely megalapozta a Közösség természetvédelmi rendszerének, a Natura2000-nek a bevezetését.⁶⁴ A Natura2000 területek kijelölése az EGK madárvédelmi irányelvének⁶⁵ és élőhelyvédelmi irányelvének⁶⁶ figyelembevételével országgyűlési határozat alapján történik.

A magyar jogalkotó 2005. szeptember 1-jei hatállyal újrakodifikálta a környezetkárosítás, a természetkárosítás és a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése elnevezésű bűncselekmények tényállásait a 2003/80/IB kerethatározatban foglaltak teljesítése érdekében. Például a jogalkotó kiszélesítette a környezetkárosítás tényállását: *(2) Aki személyes használatra szolgáló mennyiséget meghaladó, ózonréteget károsító anyagot vagy ilyen anyagot tartalmazó terméket az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azt forgalomba hozza büntetett követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.* Kiemelendő, hogy a kérdéses anyagokra és termékekre abszolút tilalmat nem lehetett elrendelni (főként a

⁶² BÁNDI 2005. i. m. 12.

⁶³ KÖHALMI dissz. i. m. 79.

⁶⁴ FODOR László: Az uniós csatlakozás utáni környezetjog-alkotás főbb eredményei. *Rendészeti Szemle* 2009/1. sz., 109.

⁶⁵ 79/409 EGK irányelv

⁶⁶ 92/43 EGK irányelv

turizmus miatt), mert elképzelhető, hogy valaki egy ázsiai országból hazatérve e büntetőrendelkezés hatálya alá esne (akár gondatlansága miatt), mert ott olyan kozmetikai terméket szerzett be és hozott haza, amely ózonréteget károsító hajtógázzal működik.⁶⁷ Ezért csak a személyes használatot meghaladó mennyiség a büntetendő.

A honi jogalkotó pechjére 2005. szeptember 13-án az Európai Bíróság ítélete kivonta azt a közösségi jogforrást (2003/80/IB kerethatározat), amelynek alapulvételével a hazai kodifikáció történt.⁶⁸

Mindezek ellenére fontosnak tekinthető, hogy megjelent a *reparatív* szemlélet a szabályozásban azzal, hogy a jogalkotó a 280.§ (4) bekezdésében *in integrum restitutio* esetén büntethetőséget megszüntető okot, illetve a büntetés korlátlan enyhítését teszi lehetővé, ha az elkövető az elsőfokú ítélet meghozataláig elhárítja a tevékenységével okozott veszélyt vagy a bekövetkezett kárt.

A következő ' novella ' indoka szintén egy európai uniós kötelezettségnek való megfelelés, mégpedig a környezet büntetőjogi védelméről szóló 2008/99 EK irányelv átültetése érdekében indokoltta vált az egyes bűncselekményi tényállások kiegészítése.⁶⁹ A jogalkotó a 2010. évi CLXI. törvényben foglalta össze a szükséges módosításokat, mely alapján a környezetkárosítás tényállása, a 280.§ (2) bekezdése akként módosult: „(2) Aki ózonréteget lebontó anyagot vagy ilyen anyagot tartalmazó terméket gyárt, felhasznál, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azt forgalomba hozza, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” A korábban említett „személyes használatra” fordulat kikerült a szabályozásból, hiszen az Európai Közösség jogában egyre nagyobb hangsúly irányul a hulladékgazdálkodásra, és a sokkal kiforrottabb szabályozás egyértelműbbé tette az államok számára a joggyakorlatot. A természetkárosítás tényállása pedig úgy módosult, hogy

Aki

„b) védett élő szervezet vagy az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,

⁶⁷ LACZI 2009/4. i.m. 520.

⁶⁸ KÖHALMI 2009. i. m. 60.

⁶⁹ GÖRGÉNYI 2011. i. m. 103.

jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az országba behozza, onnan kiviszi, az ország területén átviszi, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

IX. FELELŐSSÉG – BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉG

A környezetjogi felelősség hazai szabályozási rendszerének a legfőbb sajátossága az, hogy több jogág területét is érinti. A környezetjog által a védett érdekek súlya indokolja ugyanis, hogy a különböző felelősségi eszközök komplex módon kerüljenek alkalmazásra.⁷⁰ Így három felelősségi rendszer alkotja együtt a környezetvédelem komplex, jogi felelősségét: a közigazgatási jogi, a polgárjogi és a büntetőjogi. A környezetvédelmi jog általános felelősségi szabálya, a hazánkra is kötelező, az Európa Parlament és a Tanács által együttesen elfogadott 2004/35/EK irányelv. Az irányelv a környezetvédelmi felelősség közigazgatási oldalát szabályozza, hatálya nem terjed ki a polgári és a büntetőjogi felelősségre. „Az irányelv legfontosabb alapelve a *'szennyező fizet'* elvének megfelelően az, hogy aki környezeti kárt okoz, annak viselnie kell a szükséges megelőző, illetve a helyreállítási intézkedések költségeit, ideértve a kár, illetve a kárveszély felismerésének a költségeit is.”⁷¹

A szennyező fizet elve fogalommá vált és lassan olyan hivatkozási alap lett, mint a fenntartható fejlődés. Az elv hosszú fejlődésen ment keresztül, hiszen eredeti formájában egy gazdasági alapelv volt, amit a közgazdaságtan elmélete dolgozott ki az 1970-es években.

Az elvet nemzetközi szinten elsőként az OECD fogalmazta meg a környezetvédelmi politika egyik alapelveként, s az azóta eltelt időben már az Európai Unió jogában, illetve az ENSZ Környezet és Fejlődés konferenciája által kiadott 1992-es Riói Nyilatkozatban is megfogalmazásra került.⁷²

„Ennél már csak az atomkárokért való felelősség lépett tovább az abszolút felelősség irányába.”⁷³ Megállapítható, hogy a szennyező fizet elve tulajdonképpen egyet jelent a környezetvédelmi felelősséggel.⁷⁴

A hazai szabályozást tekintve a környezetvédelmi felelősség általános szabályait a Kvt. tartalmazza. A törvény 9.§- a értelmében: A környezethasználó az e törvényben

⁷⁰ KOVÁCS Andrea: A környezetjogi felelősség hazai jogi szabályozásának bemutatása. (továbbiakban: Kovács A.), http://konyv.uni-corvinus.hu/phd/3-konf/kovacs_cikk.pdf, 1.

⁷¹ GELLÉRTHEGYI István: A környezetvédelmi felelősség. (továbbiakban: Gellérthegyi), *Rendészeti Szemle* 2009/1. sz., 65.

⁷² SZILÁGYI Szilvia: A szennyező fizet elve a környezetvédelemben. (továbbiakban: Szilágyi Sz.), *Iustum Aequum Salutare* 2007/3. sz., 215.

⁷³ Bándi 2005. i.m. 15.

⁷⁴ BÁNDI 2005. i.m. 6-8.

meghatározott és az e törvényben és más jogszabályokban szabályozott módon felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért. „A környezethasználat során jelentkező károk iránti felelősség magában foglalja a szennyező fizet elvénél megtalálható jogszerű és jogellenes következmények viselésének a lehetőségét.”⁷⁵ A törvény – utalva az előbbi szabályra – megállapítja, hogy a környezethasználó büntetőjogi, szabálysértési jogi, polgári jogi és közigazgatásjogi felelősséggel tartozik tevékenységének környezetre gyakorolt hatásaiért. A Kvt. a 101.§ (2) bekezdésében meghatározza a környezethasználó általános kötelezettségeit:

- a) a környezetveszélyeztető magatartástól, illetve környezetkárosítástól tartózkodni, valamint az általa folytatott környezetveszélyeztető magatartást, illetve a környezetkárosítást abbahagyni;
- b) környezetveszélyeztetés, valamint környezetkárosodás esetén a környezetvédelmi hatóságot azonnal tájékoztatni, továbbá a környezetvédelmi hatóság által, valamint a külön jogszabályban meghatározott információkat megadni;
- c) környezetkárosodás bekövetkezése esetén minden lehetséges intézkedést megtenni a környezetkárosodás enyhítése, a kárelhárítás, illetve a további környezetkárosodás megakadályozása érdekében, így különösen haladéktalanul ellenőrzése alá vonni, feltartóztatni, eltávolítani vagy más megfelelő módon kezelni a környezetkárosodást okozó anyagokat, illetve más károsító tényezőket azzal a céllal, hogy korlátozza vagy megelőzze a további környezetkárosodást és az emberi egészségre gyakorolt kedvezőtlen hatásokat vagy a környezeti elem által nyújtott szolgáltatások további romlását;
- d) környezetkárosodás bekövetkezése esetén az eredeti állapotot vagy a külön jogszabályban meghatározott, az eredeti állapothoz közeli állapotot helyreállítani, valamint a környezeti elem által nyújtott szolgáltatást visszaállítani vagy azzal egyenértékű szolgáltatást biztosítani;
- e) az általa okozott környezetkárosodásért helytállni és a megelőzési, illetve helyreállítási költségeket viselni.

Habár a törvény nem tartalmaz előírást a környezethasználónak ezen kötelezettségek együttes teljesítésére, figyelembe véve azonban a Kvt. célját, a környezethasználónak együttesen kell teljesítenie a fenti kötelezettségeket, hiszen így lehetséges olyan megfelelő eredmény elérése, amely biztosítja a környezet teljes körű védelmét.⁷⁶

A 102.§ egy egyetemleges felelősséget fogalmaz meg: A környezetkárosodásért illetve a környezetveszélyeztetésért való felelősség – ellenkező bizonyításig – annak az ingatlanak a

⁷⁵ CSÁK i. m. 39.

⁷⁶ KOVÁCS Á. i. m. 3.

környeztkárosodás illetve környezetveszélyeztetés bekövetkezésének időpontját követő mindenkori tulajdonosát és birtokosát (használóját) egyetemlegesen terheli, amelyen a környeztkárosítást, illetve a környezetveszélyeztető magatartást folytattak. A tulajdonos mentesül az egyetemleges felelősség alól, ha megnevezi az ingatlan tényleges használóját, és kétséget kizáróan bizonyítja, hogy nem őt terheli a felelősség. Ezt a szabályt kell alkalmazni a nem helyhez kötött (mozgó) környezetszennyező forrás tulajdonosára, birtokosára (használójára) is.

„Az ingatlan tulajdonosának felelősségét a Kvt. vezette be azon tapasztalatok alapján, hogy különösen a privatizációval és környezetvédelemmel kapcsolatos ügyek miatt nagy számú ingatlanszennyezés került napvilágra, ahol az ingatlan tulajdonosával szemben a hatóságoknak illetve a bíróságoknak nem volt a kezében semmilyen eszköz, amellyel a károkozóval szemben megfelelő felelősségi szabályt érvényesíthettek volna.”⁷⁷ Ez viszont olyan anomáliákhoz vezetett, hogy különböző ingatlanokon hulladékot helyeznek el – a tulajdonos tudta és beleegyezése nélkül – és mivel az elkövető kilétét felderíteni nehéz, a tulajdonost kötelezik a hulladék elszállítására, ártalmatlanítására. Másik probléma az, hogy a hulladékot állami tulajdonban lévő ingatlanon helyezik el, így az ingatlanok vagyon kezelőjét kötelezik a hatóságok. A más tulajdonában, birtokában álló területen történő megelőzési és helyreállítási intézkedéseket a tulajdonos, birtokos köteles tűrni. Az általános szabályok között fontos rendelkezések a biztosításra és a biztosítékadási kötelezettségre vonatkozó szabályok, hiszen ezek biztosítják az okozott károkért való helytállás költségeinek a fedezetét. Erre vonatkozó szabályokat nemcsak a Kvt., hanem a Tvt. és a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény is tartalmazza.

Az általános felelősségi rendszert áttekintve térjünk át a büntetőjogi felelősség szabályaira!

Büntető törvénykönyvünk három tényállással valósítja meg a környezet büntetőjogi védelmét: a környeztkárosítással, a természetkárosítással és a hulladékgazdálkodás rendjének megsértésével. A jogalkotó mindhárom tényállást a Btk. XVI. fejezetének IV. címe alatt, a közegészség elleni bűncselekmények körében helyezte el. Ennek a besorolásnak az oka a bűncselekmények jogi tárgya, amit az e szakaszhoz írt kommentár⁷⁸ fejt ki: a büntetőjogi védelem középpontjába az ember és a környezete harmonikus kapcsolatának kialakításával biztosított, illetve a természeti környezet zavartalan működésétől feltételezett, továbbá a veszélyes hulladékok káros hatásától megóvando testi és szellemi közegészséget állította. Ez a

⁷⁷ GELLÉRTHEGYI i. m. 67-68.

⁷⁸ BERKES György, KISS Gábor, Kónya István, MOLNÁR Gábor, RABÓCZKI Ede: *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* (továbbiakban: BERKES: Magyar Büntetőjog), 280, 281, 281/A. §-ok, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft.

megközelítés eléggé leszűkíti a védett jogi tárgyat, hiszen csak emberközpontú, antropocentrikus választ adja a környezetvédelemnek. Márpedig a veszélyeztetett környezeti és természeti tényezők köre ennél jóval szélesebb.

Károsodásuk, pusztulásuk esetenként nem is biztos, hogy a közegészségben jelentkező hatást vált ki, mégis ökológiai szempontból nem kívánatos.⁷⁹ Sokkal jobban megfelelne az egyre fokozottabb igényeknek, ha külön címben szerepnének a környezeti bűncselekmények, még a látszatát is kerülve annak, hogy mindez kizárólag az emberi egészség szempontjából kaphat szerepet.⁸⁰

Fontos megjegyezni, hogy a környezet büntetőjogi védelme nemcsak e három tényállással (közvetlen környezeti *deliktumok*) szabályozott, mert egyrésről ezek a tényállások „kerettényállások, amelyeket a különböző nemzetközi egyezmények és anyagi jogszabályok töltenek meg tartalommal”⁸¹, másrésről a Btk. tartalmaz néhány olyan tényállást, amik szintén a környezet védelmét szolgálják, de nem ezek között a tényállások között helyezkednek el (közvetett környezeti *deliktumok*), így a Btk. 264.§ visszaélés radioaktív anyaggal, a Btk. 264/A.§ visszaélés nukleáris létesítmény üzemeltetésével, Btk. 264/B.§ visszaélés atomenergia alkalmazásával, Btk. 265.§ visszaélés méreggel, 266/B.§ állatkínzás, 266/A.§ tiltott állatviadal szervezése.

Az elkövetkezőkben én a klasszikus triászt, a közvetlen környezeti bűncselekményeket szeretném részletesebben elemezni.

A) KÖRNYEZETKÁROSÍTÁS (280.§)

(1) Aki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon

a) veszélyezteti,

b) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre,

c) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre, büntettet követ el.

(2) Aki ózonréteget lebontó anyagot vagy ilyen anyagot tartalmazó terméket gyárt, felhasznál, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azt forgalomba hozza, büntettet követ el.

(3) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés a) pontja, illetve a (2) bekezdés esetén egy évig terjedő szabadságvesztéssel, az (1) bekezdés b)

⁷⁹ LACZI Beáta: A környezet és természetvédelem büntető anyagi és eljárásjogi kérdései. (továbbiakban: Laczi 2004/9.), *Magyar Jog* 2004/9. sz., 513.

⁸⁰ BÁNDI 2005. i. m. 20.

⁸¹ GELLÉRTHEGYI i.m. 77.

pontja esetén két évig terjedő szabadságvesztéssel, c) pontja esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Az (1) bekezdés a) pontja, valamint a (3) bekezdés első és második fordulata esetén az elkövető nem büntethető, az (1) bekezdés b) pontja esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha az első fokú ítélet meghozataláig a cselekménye által bekövetkezett veszélyt, illetve környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezetet helyreállítja.

A bűncselekmény jogi tárgya az emberi környezet egészséges feltételeket biztosító egyensúlya fenntartásához, az ember és környezete harmonikus kapcsolata kialakításához és ezen belül a környezet megengedett igénybevételéhez fűződő társadalmi érdek.⁸² Láthatjuk, hogy a jogalkotó még mindig nem lépett túl az antropocentrikus megközelítésen, hiszen csakis az emberi környezet felől közelíti meg a védendő jogtárgyat. Elkövetési tárgyai: föld, víz, levegő, élővilág és ezek összetevői. A felsorolásból hiányzik az épített, mesterséges környezet. Ennek magyarázatát a 2005. évi XCI. törvény⁸³ indoklása adja, mely szerint „szükségtelen a bűncselekmény elkövetési tárgyaként az épített mesterséges környezetet is meghatározni, tekintettel arra, hogy az azt károsító magatartások a Btk. más tényállási alapján (rongálás, kulturális javak megrongálása, stb.) is bűncselekménynek minősülnek.” Az elkövetési magatartások fokozatosságot állítanak fel aszerint, hogy a természet regenerációja mennyiben valósul meg (szennyezés, helyreállítható/helyreállíthatatlan károsítás). A szankciók is ehhez a fokozatossági rendszerhez igazodnak.

A szennyezés fogalma a Btk. 280.§ (5) bekezdésében található, amely igencsak leszűkíti a fogalom használatát és csak a kibocsátási értéket meghaladó szennyezést szabályozza, tehát a közigazgatási szabályok megsértését kriminalizálja. Ez nem tükröz ökológiai szemléletet, hiszen nem a környezet állapotát és annak védelmét helyezi a középpontba. A törvény a bűncselekmény megvalósulásához megkívánja, hogy a szennyezés *jelentős mértékű* legyen. A Btk. nem határozza meg, hogy mi felel meg ezen kritériumnak. A törvényhez fűzött kommentár⁸⁴ szerint a jelentős mérték megállapításához támpontul szolgálhat egyrészt annak vizsgálata, hogy a terhelés a megengedett kibocsátási határértéket hányszorosan haladja meg, másrészt pedig az, hogy a szennyezettség felszámolása milyen munka- és anyagi ráfordítást igényel, illetve igényelne a veszélyhelyzet konkretizálódása esetén. A Legfelsőbb Bíróság a BH 1986/87. számon közzétett eseti döntésében értelmezte azt, hogy mit jelent a jelentős

⁸² BERKES: Magyar Büntetőjog

⁸³ ÁBRAHÁM Attila: A környezeti bűnözés alakulása az elmúlt években. (továbbiakban: Ábrahám), *Belügyi Szemle* 2005/5. sz., 27.

⁸⁴ *Környezetvédelmi jogalkotás és jogalkalmazás időszerű kérdései c. konferencia.* 2001. december 13-14. Visegrád, www.kvvm.hu/szakmai/karmenetes/egyeb/kjogalk/07.htm.

mértékű szennyezés. Az ügyben megállapított tényállás szerint a vádlott két alkalommal öntött emberölési szándékkal Bi-58 EC permetező anyagot a családtagjai által használt ivókútba. A víz zavarossá, kellemetlen szagúvá vált és a ház lakói két hónapon át nem tudták használni a kút. A bíróság kifejtette, hogy figyelembe kell venni egyrészt a ténylegesen fertőzött vagy szennyezett kút víztartalmának közegészségügyi hatását, másrészt a távolabbi kutakra gyakorolt hidrológiai, illetve hidrogeológiai vizsgálatok eredményét. A közegészségügyi szempontoknál nincs jelentőse annak, hogy a szennyezés ivóvízre, állatok itatására rendelt vízre, fürdésre szolgáló vízre vagy természetes folyó- vagy állóvízre vonatkozott-e, hanem az élőlényekre gyakorolt biológiai hatás az irányadó. A vízszennyezés akkor is jelentős lehet, ha az nem közkút, hanem magánkút vizét érinti, egymagában azonban a kútszennyezés során bekövetkezett használhatatlanság időtartamának nincs meghatározó jelentősége. A hidrológiai hatás szempontjából az a releváns, hogy a vízáadó réteg továbbításával a szomszédos kutakra gyakorolt hatás milyen mérvű, nevezetesen az tömeges, nagyfokú, illetőleg súlyos sérelem okozását eredményezte-e. Az adott esetre vonatkoztatva a bíróság megállapította, hogy a jelentős mértékű szennyezés e kritériumai nem állnak fenn, ezért a vádlottat a környezetkárosítás büntette miatt emelt vád alól felmentette. Egy másik esetben azonban a bíróság megállapította a környezetkárosítás büntetettét. Korábban a Btk. a 286/A.§-ában, az értelmező rendelkezések között definiálta a károsítás fogalmát, azaz a károsítás olyan tevékenység, amelynek hatására a környezetnek vagy valamely elemének olyan mértékű változása, szennyezettsége, illetve igénybevétele következik be, amelynek eredményeképpen a környezet, illetve a környezeti elem természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással vagy egyáltalán nem állítható helyre, illetőleg olyan tevékenység, amely az élővilágot kedvezőtlenül érinti. Sajnos ma már ez a definíció nem található meg a Btk.-ban, ám a jogalkotó e definíciót figyelembe véve alakította ki a büntetési tételekkel.

A tényállás második fordulatában található elkövetési tárgyak: az ózonréteget károsító anyag vagy ilyen anyagot tartalmazó termék. Ezen anyagok felsorolását nem a Btk., hanem külön jogszabály (94/2003 (VII.2) Korm. rendelet) tartalmazza. A törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli, mégpedig mind a *luxuria* (káros következmények elmaradásában való alaptalan bizakodás), mind a *negligentia* (káros következmények elvárhatóság ellenére történő fel nem ismerése) esetében is.

A törvény tartalmaz egy korlátlan enyhítést lehetővé tevő klauzulát is, ami jelentős változást jelent a szabályozásban, hiszen ezzel a jogalkotói döntéssel a *kárhelyreállító igazságszolgáltatás* bevonult a büntetőjog területére. Ez azért volt indokolt, mert

büntetőpolitikai szinten sokkal nagyobb társadalmi érdek fűződik a környezet védelméhez, mint a konkrét büntetéshez.⁸⁵

Egység és halmazat kérdéskörében megjegyzendő, hogy a környezetkárosítás és a természetkárosítás egymással halmazatban nem áll, a természetkárosítás konzumálja a környezetkárosítást. A környezetkárosítás valódi halmazatban áll az élet- és a vagyon elleni bűncselekményekkel. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértésétől való elhatárolása a specialitás alapján történik. Amennyiben például a környezet jelentős mértékű szennyezéssel való veszélyeztetése a veszélyes hulladék jogellenes elhelyezésével történik., akkor a Btk. 281/A.§ (2) bekezdése szerinti veszélyes hulladéokra elkövetett hulladékgazdálkodás rendjének megsértése büntette állapítható meg. Ha azonban a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezésével a környezet károsítása (mint eredmény) megvalósul, akkor a környezetkárosítás büntettét kell megállapítani.

B) TERMÉSZETKÁROSÍTÁS (281.§)

(1) Aki

a) *fokozottan védett élő szervezet egyedét,*

b) *védett élő szervezet vagy az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,*

c) *az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló rendelete A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét*

jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az országba behozza, onnan kiviszi, az ország területén átviszi, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntettet követ el.

(2) Az, aki

a) *az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló jogszabály szerinti különleges madárvédelmi területet, különleges természetmegőrzési területet, vagy annak jelölt területet, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területet, vagy annak jelölt területet, vagy*

b) *védett*

1. természeti területet,

⁸⁵ BONOMI Nóra Katalin: *Ügyészi tevékenység a környezetvédelemben.* (továbbiakban: BONOMI), KJK Kerszöv., Bp., 2003., 99.

2. barlangot,

3. élő szervezetek életközösségét, vagy azok élőhelyét jogellenesen jelentős mértékben megváltoztatja.

(3) A büntetés büntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) az (1) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott természetkárosítás a fokozottan védett, illetve védett élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza, hogy az elpusztított fokozottan védett, illetve védett élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét, illetve ha a c) pontban meghatározott természetkárosítás a Magyarországon védetté, illetve fokozottan védetté nem nyilvánított élő szervezet adott állományának fennmaradását veszélyeztető pusztulását okozza,

b) a (2) bekezdésben meghatározott természetkárosítás az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló jogszabály szerinti különleges madárvédelmi terület, különleges természetmegőrzési terület, vagy annak jelölt terület, illetve kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület, vagy annak jelölt terület, védett természeti terület, barlang, illetve élő szervezetek életközössége vagy azok élőhelye jelentős károsodását vagy megsemmisülését okozza.

A tényállás szempontjából a legfontosabb nemzetközi egyezmények:

- a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló Ramsari egyezmény, 1972.
- a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Washingtoni egyezmény, 1973.
- a vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló Bonni egyezmény, 1979.
- az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló Berni egyezmény

A bűncselekmény jogi tárgya az egészséges természeti környezethez, zavartalan működéséhez és ökológiai egyensúlyának védelméhez fűződő társadalmi érdek.⁸⁶

Az elkövetési tárgyakat két csoportra oszthatjuk:

- valamely fokozottan védett/védett élő szervezet egyede,
- védelem alatt álló területek.

A tényállás első fordulata szempontjából fontos megjegyeznünk, hogy a természet védelméről szóló törvény értelmében fokozottan védetté miniszter nyilváníthat valamely természeti

⁸⁶ ÁBRAHÁM i.m. 41.

értéket. (Tvt. 24.§ (2) bekezdés) A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajok felsorolását a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001 KöM rendelet mellékletei tartalmazzák. (A védett növény- és állatfajokat az említett KöM rendelet 1., 2. mellékletei tartalmazzák, míg a fokozottan védett növény- és állatfajokat a rendelet 3. és 4. mellékleteiben találhatjuk.)

Az élő szervezet fogalmát a Tvt. 4.§-ának f) pontja adja meg, amely szerint az élő szervezetek, azaz élőlények a mikroorganizmusok, gombák, növények és állatok fajai, alfajai, változatai. Az élő szervezet egyedeinek a meghatározására a Btk. 281.§ (5) bekezdése az irányadó. Sokáig problémát jelentett az egyed és a származék egymáshoz való viszonyulásának meghatározása. Egészen a 2005. évi Btk. módosításig sem a Btk., sem a Tvt. nem határozta meg, hogy mit kell az élő szervezet származékán érteni. A 2005. évi XCI. törvénnyel bevezetett értelmezés szerint az élő szervezet egyede fogalomba beletartozik az élő szervezet bármely fejlődési szakasza, alakja, állapota, az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződéseként létrejött egyed (hibrid) is, továbbá az egyed magában foglalja a származékokat is. Származéknak minősül az elpusztult élőlény, valamint annak, illetve az élő szervezet egyedének bármely része, továbbá mindaz, amely az említettek valamelyikéből készült vagy azokból származó összetevőt tartalmaz.⁸⁷ Új elkövetési tárgy körébe tartoznak a védett élő szervezetek egyedei. További elkövetési tárgy az európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára biztosított védelemről szóló 338/97/EGK rendeletének A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyede.

A törvény második fordulatának elkövetési tárgyai pontosan meghatározott védett természeti területek, így a természeti terület, a barlang, az élő szervezetek közössége, melyek meghatározásait a Tvt.-ben találjuk.

A tényállás az elkövetési magatartások jogellenességét kívánja meg. Jogellenességen az engedély nélküli, vagy az engedély kereteit túllépő vagy tiltott magatartások összességét értjük. Minősített eseteket is tartalmaz a tényállás, így az első fordulat akkor minősül súlyosabban, ha az, az élő szervezetek tömeges pusztulását okozza, a második fordulat esetében a természeti terület, élő szervezetek életközössége vagy barlang helyrehozhatatlan károsodását, vagy megsemmisülését idézi elő.

Az alapesetek csak szándékosan, míg a minősített esetek akár gondatlanul is elkövethetők. Érdekes kérdés a tévedés jogi minősítése, hiszen az a szándékos elkövetést kizárja.

⁸⁷ FEHÉR Lenke-GÖRGÉNYI Ilona-GULA József-HORVÁTH Tibor-LÉVAY Miklós-SÁNTA Ferenc-VÁRADI Erika: *Magyar Büntetőjog Különös Része*. (továbbiakban: GÖRGÉNYI: Büntető) Complex kiadó, Bp., 2009., 410.

Amennyiben az elkövető tévedését gondatlanság okozta az alapesethez kapcsolódóan a szabálysértési alakzat kerülhet megállapításra, míg minősített eset tekintetében gondatlanságból elkövetett természetkárosítás vétsége állapítható meg.

Valódi halmazat állapítható meg a vagyon elleni bűncselekményekkel. A BH 1984/305. számon közzétett eseti döntésben kifejtettek szerint a Btk. 281.§- ban foglalt tényállás lényege a fokozottan védetté nyilvánított növények vagy állatok védelme elsősorban ritkaságuk folytán, fennmaradásuk céljából.⁸⁸ Tehát a természetkárosítás nem egy szubszidiárius tényállás, hanem egy önálló tényállás, tekintve a védett jogi tárgyhoz fűződő kiemelkedő társadalmi érdeket. Különösen fontos ezen bűncselekmény üldözése, hiszen a környezet elleni bűncselekmények körében statisztikai adatokból megállapíthatóan a leggyakrabban elkövetett cselekmény a természetkárosítás.⁸⁹

A természetkárosítás óriási társadalmi visszhangot vált ki, ám ennek ellenére még mindig igen magas a természetkárosító bűnelkövetők száma. Ezen a büntetési tételek szigorítása sem javít, hiszen „végrehajtható szabadságvesztés kiszabására csak kivételes esetekben kerül sor, a tipikus főbüntetés általában a pénzbüntetés.”⁹⁰

C) A HULLADÉKGAZDÁLKODÁS RENDJÉNEK MEGSÉRTÉSE (281/A.§)

(1) Aki

a) arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez,

b) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékkezelési tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez,

bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt a hulladékgazdálkodásról szóló törvény szerinti veszélyes hulladéokra követik el.

(3) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés esetén egy évig terjedő szabadságvesztéssel, a (2) bekezdés esetén két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény jogi tárgya: az egészséges emberi és természeti környezet fenntartásához, illetve a hulladékgazdálkodással kapcsolatos szabályok megtartásához fűződő társadalmi érdek. A jogalkotó 2005-ben kiszélesítette a szabályozást, így a Btk. nem csupán az emberi életre, testi épségre és egészségre és a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezését,

⁸⁸ LACZI 2004/9 i.m. 520.

⁸⁹ BONOMI i.m. 99.

⁹⁰ TILKI i.m. 95.

hanem az engedély nélküli vagy az engedély kereteit túllépve végzett hulladékkezelési, továbbá a hulladékkal végzett más jogellenes tevékenységet is büntetendővé nyilvánította.⁹¹ A szabályozás indoka, hogy a hulladékgazdálkodás mind hazánkban, mind az Európai Unióban a környezetpolitika legproblémásabb területének számít. A Btk. 281/A. §-ában található keretdispozíció háttérnormái közül kiemelendő a 2012. október 8-án elfogadott hulladék törvény. A törvény egyes szakaszai folyamatosan lépnek hatályba. Egyik legfontosabb változás, hogy 2014. január 1-jétől a hulladékgazdálkodási közszolgáltatást csak non-profit tevékenységként lehet végezni. 2013-tól pedig bevezeti a hulladéklerakási járulékot, melyet a hulladéklerakók üzemeltetőinek az elhelyezett hulladék mennyisége és fajtája alapján kell megfizetniük. Hogy mindez hogyan érinti a büntetőjogi szabályozást az még kérdéses. Jelenleg a 2012. évi XXVIII. törvénnyel módosított hulladékgazdálkodásról szóló törvény⁹² tekinthető háttérjogszabálynak.

A hulladék fogalmát a Btk. 281/A. § (4) bekezdése tartalmazza, mely szerint hulladék mindaz, amit a hulladékgazdálkodásról szóló törvény hulladéknak minősít, amennyiben alkalmas az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő, vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére. A Btk. minősített esetet is tartalmaz, mégpedig ha ezeket a cselekményeket veszélyes hulladéokra követik el. A veszélyes hulladék fogalmát a Hgt. 3.§ b) pontja határozza meg, mely szerint veszélyes hulladék a 2. számú mellékletben felsorolt tulajdonságok közül eggyel vagy többel rendelkező, illetve ilyen anyagokat vagy összetevőket tartalmazó, eredete, összetétele, koncentrációja miatt az egészségre, a környezetre kockázatot jelentő hulladék. Fontos megjegyezni, hogy nem tekinthető e tényállás elkövetési tárgyának a radioaktív hulladék, mert erre nézve a Btk. 264.§ -a tartalmazza.

Az első fordulat elkövetési magatartása a hulladéknak a hatóság által nem engedélyezett helyen történő elhelyezése. Az elhelyezés értelme egyértelmű. E szabályt a szelektív hulladékokra is alkalmazni kell, hiszen a hatóság által arra a célra nem engedélyezett helyen történő hulladék elhelyezésének büntetőjogi tilalma a hulladéklerakókra is vonatkozik.⁹³ A második fordulat elkövetési magatartásai: a hulladékkezelési tevékenység engedély nélküli vagy engedély kereteit túllépő illetve más jogellenes tevékenység végzésével valósul meg. A Btk. meghatározza a hulladékkezelési tevékenységet, ami a hulladéknak a hulladékgazdálkodásról szóló törvényben meghatározott gyűjtése, begyűjtése, szállítása - ideértve az országba történő behozatalt, kivitelt, valamint az ország területén történő átvitelt -,

⁹¹ GÖRGÉNYI: Büntető. i.m. 415.

⁹² 2000. évi XLIII. törvény a hulladékgazdálkodásról (Hhtv.)

⁹³ GÖRGÉNYI: Büntető. i.m. 416.

előkezelése, tárolása, hasznosítása, ártalmatlanítása. Ezen elkövetési magatartások fogalmait a Hgt. határozza meg. A hulladékkezelési tevékenység egyes változataival kapcsolatban a bűncselekmény megvalósulásának feltétele a magatartás jogellenessége. Jogellenesnek minősül a cselekmény, ha az elkövetési magatartásként meghatározott és a jogszabály szerint engedélyköteles egyes hulladékkezelési tevékenységet hatósági engedély hiányában végzik, illetve hatósági engedély birtokában az egyes tevékenységeket az engedély kereteit túllépően, a jogszabályban vagy végrehajtható hatósági határozatban meghatározott kötelezettségek megszegésével végzik.⁹⁴

A Btk. a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli. A legjellemzőbb elkövetési magatartás, amikor az elkövető útszélre, vagy idegen tulajdonban álló ingatlanra hulladékot rak le. A másik tipikus elkövetési forma a telephelyen történő elföldelés. Nagyfokú látencia jellemzi ezeket az elkövetési formákat is, amelyek az élővilágnak és a lakókörnyezetnek igen jelentős veszélyforrások, ökológiai hatásaira pedig akár évtizedek múlva derül csak fény.⁹⁵

X. AZ ÚJ SZABÁLYOZÁS – 2012. ÉVI C. TÖRVÉNY

2013. július 1-jétől új Büntető Törvénykönyv lép hatályba. A környezetvédelmi büntetőjog terén jelentős változásokat hoz az új Btk. A környezeti deliktumok újraszabályozásának több oka volt:

- 2008/99 EK irányelvnek való megfelelés, a deliktumok *eurokonformmá* tétele,
- környezeti bűncselekmények nincsenek egységesen szabályozva, csakis a közvetlen környezeti deliktumok találhatók egy helyen, a közvetett környezeti deliktumok a Btk. különböző helyein kaptak helyet pl. az atomenergia alkalmazásával való visszaélés törvényi tényállása a közbiztonság elleni bűncselekmények között kapott helyet,
- az új Alaptörvény a fenntarthatóságot, a jövő nemzedékek érdekeit és a környezet értékeit különös súllyal szerepeltető alkotmány.⁹⁶ Az Alaptörvény P. cikke értelmében a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme és fenntartása az állam és mindenki kötelessége. A felelősség deklarálása is megjelenik a XXI. cikk (2) bekezdésében, mely szerint aki környezeti kárt okoz, köteles azt helyreállítani vagy a helyreállítás költségeit viselni. A büntetőjogi szabályozás sem maradhat le az alkotmányos

⁹⁴ JUHÁSZ: Büntető i.m. 491.

⁹⁵ ÁBRAHÁM i.m. 41.

⁹⁶ CSÁK i.m. 45.

értékek vállalásával, illetve a környezeti szempontok büntetőjogba történő integrációja elengedhetetlen egy modern demokráciában,

- meghaladottá vált az a jogirodalmi álláspont, ami a környezeti bűncselekményeket a közegészség elleni bűncselekmények körében helyezte el, hiszen a védendő jogtárgy nem kizárólag az ember egészségéhez fűződő társadalmi érdek, megjelenik a szabályozásban a fenntarthatóság gondolata, illetve a jövő nemzedékek érdekei is.

A jogalkotó mindezek alapján kodifikálta újra a környezeti bűncselekményeket. A legszembetűnőbb változás, hogy a jogalkotó önálló fejezetbe gyűjtötte össze a környezeti bűncselekmények széles spektrumát. Ezzel egy régóta várt igényt teljesített a jogalkotó.⁹⁷

Az új Btk.-ban a XXIII. fejezet, környezet és természet elleni bűncselekményei között találhatók majd a környezeti deliktumok: a környezetkárosítás, a természetkárosítás, az állatkínzás, az orvvadászat, az orvhalászat, a tiltott állatviadal szervezése, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, az ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés, a radioaktív anyaggal visszaélés, a nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés, és az atomenergia alkalmazásával visszaélés.

Figyelemre méltó az új Btk. szerkezete is, hiszen a környezet és természet elleni bűncselekmények megelőzik az állam elleni bűncselekményeket. Ezzel a jogalkotó érzékeltetni akarja a környezeti szempontok fontosságát, azt, hogy egyre nagyobb társadalmi érdeklődés irányul a környezetvédelemre, illetve nemzetközi kötelezettségvállalásaink miatt kiemelt területet jelent a környezetvédelem. A jogalkotó kifejezésre jutatta, hogy a környezeti bűncselekmények terén egy egyre fokozottabb problémáról van szó, ami nemcsak egy adott állam, hanem az egész emberiség megóvása szempontjából fontos.

Az elkövetkezőkben tekintsük át az új Btk. környezetvédelmi szabályozásában bekövetkező változásokat, részletesebben kitérve a közvetett környezeti bűncselekményekre.

A környezetkárosítás tényállása (241.§) sok változást nem mutat. A legjelentősebb változás, hogy a korábban 280.§ (2) bekezdésében szereplő ózonréteget károsító anyaggal történő környezetkárosítás önálló tényállássá válik.

A természetkárosításban új elemként jelenik meg a Natura2000 területek védelme. Habár ezt a fogalmat a jogalkotó már a 275/2004 (X. 8.) Korm. rendelettel bevezette, közvetlen utalásra nem került sor a Btk.-ban. Az új Btk. értelmező rendelkezése (4.§ h) pontja) szerint a Natura2000 terület külön jogszabályban meghatározott különleges madárvédelmi terület, különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területnek

⁹⁷ BÁNDI 2005 i.m. 20.

kijelölt terület, illetve az Európai Unió által jóváhagyott különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület.

Az állatkínzás tényállása korábban a közbiztonság elleni bűncselekményeknél szerepelt. Háttérjogszabálya az állatok védelméről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (Ávtv.), mely kimondja, hogy az állattartó köteles a jó gazda gondosságával eljárni, az állat fájának, fajtájának és élettani szükségleteinek megfelelő életfeltételeiről gondoskodni. A Btk. az ezzel össze nem egyeztethető, nem megfelelő bánásmódot kriminalizálja. A korábbi szabályozáshoz képest számos változtatást találhatunk az új tényállásban. Az első fordulat elkövetési magatartásában szereplő kegyetlen bánásmód esetében a törvény megköveteli azt is, hogy ez a bánásmód indokolatlan legyen. A törvény azért emeli ki, hogy az állattal szemben alkalmazott bánásmód indokolatlan legyen, mert a bánásmód bármilyen fizikai hatásban illetve mulasztásban megnyilvánulhat, ha nem kívánná meg a jogalkotó az indokolatlanságot, akkor értelmetlen lenne a rendelkezés.

Minősített esetek között jelenik meg az az eset, ha az állatkínzás több állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza. Ennek a rendelkezésnek a megalkotása azért volt indokolt, mert a közel múltban számos olyan esetről hallhattunk, ahol az állatok gazdája nem megfelelő körülmények között tartotta a jószágokat, sokszor kiéheztette őket. Az ilyen esetekkel szemben a társadalmi rosszállás igen nagyfokú. Jelenleg az állatkínzás tényállása tartalmazza az orvvadászatra vonatkozó rendelkezéseket, az új Btk. ezzel szemben külön tényállásként szabályozza, tekintettel az igen jellemző tiltott vadászatok gyakorlatára. Ezzel a jogalkotó kiemeli az orvvadászatot az állatkínzás tényállásból és attól elkülöníti azt, de a korábbi szabályozásán nem változtat.

Egy érdekes újítás az orvhalászat büntetőjogi szabályozása, hiszen eddig egyetlen Btk. sem szabályozta ezt a *deliktumot*. Az orvhalászat jogi tárgya komplex, elsődlegesen a különböző, halászható és nem halászható halfajok és más hasznos víziállatok természetes élőhelyén, természetes rend szerinti szaporodásához és életfeltételeinek fenntartásához, másodlagosan pedig a halászati jogosult vagyoni érdekeinek védelméhez fűződő társadalmi érdek.⁹⁸ Elkövetési magatartásai: jogosulatlanul halászhálóval vagy más halászati eszközzel halfogásra irányuló tevékenységet végez (kivétel a horgászat), illetve külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kíméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez. Háttérjogszabálya az 1997. évi XLI. törvény a halászátról és a horgászatról (Hhtv.),

⁹⁸ konyvtar.bpugyvedikamara.hu/wp-content/uploads/2012/02/BTKeloterjesztes-tervezet.pdf

amely meghatározza a tiltott halászati illetve horgászati módszereket, így tilos például a robbanóanyag, a szűrőszerszám, váltóáramú elektromos eszköz használata.

A tiltott állatviadal szervezésének tényállása, illetve a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése szinte változatlanul maradt. Fontos kiemelni – mint már korábban említettem –, hogy megszületett az új hulladék törvény, ami jelentős változásokat hoz a magyar jogba. Kérdés, hogy ez mennyire hat ki a büntetőjogi szabályozásra, illetve szükség lesz-e a törvényi tényállás módosítására.

Az ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés önálló tényállássá válásának oka a 2008/99/EK irányelv 3. cikk i) pontja, mely szerint a tagállamok biztosítják, hogy bűncselekménynek minősüljön a jogellenesen és szándékosan vagy legalább súlyos gondatlanságból az ózonkárosító anyagok gyártása, behozatala, kivitele, forgalomba hozatala vagy felhasználása.

Az atomenergiával kapcsolatos tényállások (radioaktív anyagokkal visszaélés, nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés, atomenergia alkalmazásával visszaélés) környezeti bűncselekmények közötti elhelyezésének az indoka hogy az Európai Unió is környezetvédelmi bűncselekményeknek minősíti az atomenergiával való visszaélést (ld. a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvet). Új eleme a Btk.-nak, hogy *kötelezővé* teszi a kitiltást egyes, társadalmilag jelentősen elítélt bűncselekményekkel szemben.

Látható, hogy az újítások jelentősek, illetve időszerűek. Az elkövetkező évtizedekben egyre nagyobb gondot fog jelenteni, hogy a környezetet minél hatékonyabb jogi eszközökkel kell megvédeni. Az új Btk. egy lépést jelent ezen a hosszú úton. Előrelépés, hogy az új törvénykönyv nem tesz különbséget a közvetlen és a közvetett környezeti deliktumok között, így sokkal átfogóbb védelmet nyújt a jogalkotó, mint korábban a szétforgácsolódó szabályozással. A kitiltás, mint mellékbüntetés kötelezővé tétele egyes bűncselekményeknél nagyon fontos, hiszen ez az újabb bűnelkövetések megelőzésének egyik kitűnő eszköze. Ám kritikával is élhetünk az új szabályozás kapcsán. A jogalkotó külön fejezetbe foglalta ugyan a környezeti bűncselekményeket, de ez még nem jelent teljes dogmatikai váltást az ökológiai szabályozás felé. Lényeges, hogy a tényállások nem változtak jelentős mértékben, a büntetési tételek alig szigorodtak. Szembetűnő, hogy míg az emberölés alaptényállása 5-15 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, addig a környezeti bűncselekményekért kiszabható büntetés általában 3 évig vagy 1-5 évig terjedő szabadságvesztés. Megállapítható, hogy a hangsúlyok eléggé eltolódtak, célszerűbb lenne az élet elleni bűncselekmények büntetési tételeihez igazítani a környezeti bűncselekmények szankciórendszerét, hiszen közvetetten ezek is

hatással vannak az emberi egészségre, sőt hosszú távon egy – egy környezeti deliktum több ember életére, egészségére is kihatással lehet.

XI. ZÁRÓ GONDOLATOK

Dolgozatomban egy olyan témával szerettem volna foglalkozni, ami eddig kissé mellőzött szegmense volt a környezetvédelemnek, de manapság egyre nagyobb figyelmet kap. Ez azzal indokolható, hogy a környezetvédelem eddig jellemzően használt jogi eszközei, főként a közigazgatási eszközök alkalmatlannak bizonyulnak olyan esetekben, amikor a szennyezés mind térben, mind időben egyre kiterjedtebb, illetve olyan súlyos környezeti károkat okoz, amik csak évtizedek múlva állíthatók helyre. Erre volt példa a közelmúltban a sajnálatos vörös-iszap katasztrófa. Látható, hogy a közigazgatás eszközei addig nyújtanak védelmet, amíg a szennyezés kis mértékű, a szennyező pontosan behatárolható vagy kevés szennyezőről van szó, illetve a szennyezés egy tevékenységre vezethető vissza, tehát ahol az ellenőrzés és a jogsértéssel szembeni fellépés lehetősége adott. Ám látható, hogy a harmadik évezredben az óriási gazdasági társaságokkal szemben, illetve az egyre ' kifinomultabb ' zöld bűnözéssel szembeni fellépés csak a hatékony környezeti büntetőjoggal oldható meg. A minél hatékonyabb fellépés pedig közös érdekünk, hiszen a Föld a mi gazdasági tőkénk, ha nem megfelelően gazdálkodunk vele, akkor a termelésünk és az ezen alapuló gazdasági és társadalmi berendezkedésünk összeomlik. Hiszen nem elfelejtendő, „a földi létnek, glóbuszunk biológiai rendszerének nem feltétele az ember létezése, de az ember létezésének feltétele a Föld.”⁹⁹

⁹⁹ WILSON, Edward O.: *Az élet jövője*. Akkord Könyvkiadó, 2011., 11.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A környezetvédelmi jogalkotás és jogalkalmazás időszzerű kérdései c. konferencia, Visegrád 2001. december 13-14., www.kvvm.hu/szakmai/karmenetes/egyeb/kjogalk/07.htm.
- ÁBRAHÁM Attila: A környezeti bűnözés alakulása az elmúlt években., Belügyi Szemle 2005/5.
- BAKÁCS Tibor: Magyar környezetjog. Springer-Verlag., Bp., 1992.
- BÁNDI Gyula: A környezethez való jog aktualitása., Rendészeti Szemle 2009/1.
- BÁNDI Gyula: A környezetjogi felelősségről., Belügyi Szemle 2005/5.
- BÁNDI Gyula: Környezetjog., Szent István Társulat, Bp., 2011.
- BÁNDI Gyula: Környezetvédelem és...jog., Iustum Aequum Salutare 2006/1-2.
- Bándi Gyula: Környezetvédelmi jogesetek és szakértői tevékenység. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2001.
- BRAGYÓVA András: Környezetvédelem a jog eszközeivel (Egy kutatócsoport tevékenysége) Jogtudományi Közlöny 1982/2.
- CSÁK Csilla: Gondolatok a „szennyező fizet” elvének alkalmazásáról., Miskolci Jogi Szemle 2011/6. (ksz)
- CSAPÓ Orsolya: A környezeti károkért való felelősség kérdése az Európai Unióban., IAS 2007/3.
- Edward O. WILSON: Az élet jövője. Akkord Kiadó, 2011.
- ERDŐSY Emil-FÖLDVÁRI József-TÓTH Mihály: Magyar Büntetőjog Különös Része, Osiris Könyvkiadó, Bp., 2005.
- FARKAS József- GÁTOS György – TARR György: A környezetkárosításból eredő igény érvényesítésének bírói gyakorlata. Láng Kiadó, Bp., 1991.
- FEHÉR Lenke-GÖRGÉNYI Ilona-GULA József-LÉVAY Miklós-SÁNTA Ferenc-VÁRADI Erika: Magyar Büntetőjog Különös Része., Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., 2009.
- FODOR László: A környezetvédelem megjelenése Európa alkotmányaiban. Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica, Tomus XX., 2002.
- GELLÉRTHEGYI István: A környezetvédelmi felelősség, Rendészeti Szemle 2009/1.
- GÖRGÉNYI Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog megújulása, Miskolci Jogi Szemle 2011/6. (ksz)
- HORVÁTH Zsuzsanna: Az európai környezetvédelmi politika irányai, Rendészeti Szemle 2009/1.

HORVÁTH Zsuzsanna: Az Európai Unió környezetvédelmi politikájának irányai az ezredforduló után. Rendészeti Szemle 2009/1.

JÁVOR Benedek: A kereszténység ökológiai küldetése, Iustum Aequum Salutare 2006/1-2.

JUHÁSZ Zsuzsanna-KARSAI Krisztina- MARÁZ Vilmosné- NAGY Ferenc- SZOMORA Zsolt- VIDA Mihály: Magyar Büntetőjog Különös Része, HVG-ORAC, Bp., 2009.

JULESZ Máté: A környezeti bűnözés regressziójának esélyei, Belügyi Szemle 2010/11.

JULESZ Máté: A környezetvédelem intézménytörténete kitekintéssel, Közigazgatási Szemle 2008/2.

JULESZ Máté: A környezetvédelem közrendi alapú globalizációja, Új Magyar Közigazgatás, 2010/5.

JULESZ Máté: Felelősség az emberi környezetet veszélyeztető magatartásért, Magyar Jog 2002/7.

KERÉNYI Attila: Általános környezetvédelem – Globális gondok, lehetséges megoldások. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged, 1998.

KERÉNYI Attila: Európa Természet és Környezetvédelme. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2003.

KILÉNYI Géza: A környezetvédelem átfogó jogi szabályozásának alapkérdései. Jogtudományi Közlöny 1974/7.

KONDOROSI Ferenc, LIGETI Katalin (szerk.): Az Európai Büntetőjog Kézikönyve., Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2008.

KORINEK László: Szakkriminológia - Kriminológia. Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2006.

KOVÁCS Ágnes: A környezet büntetőjogi védelmének közösségi szabályairól, Belügyi Szemle 2005/5.

KOVÁCS Andrea: A környezetjogi felelősség hazai jogi szabályozásának általános bemutatása - http://korny.uni-corvinus.hu/phd/3-konf/kovacs_cikk.pdf,

KÓHALMI László: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének néhány jogdogmatikai és jogpolitikai problémája, Belügyi Szemle 2004/7-8.

KÓHALMI László: A környezet védelme a büntetőjogban (doktori disszertáció), Pécs, 2010.

KÓHALMI László: Az európai környezeti büntetőjog fejlődési irányai és problémái. Rendészeti Szemle 2009/1.

LACZI Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai, Magyar Jog 2004/4.

LACZI Beáta: A környezet- és a természetvédelem büntető anyagi és eljárásjogi kérdései, Magyar Jog 2004/9.

LACZI Beáta: Irányelv kontra kerethatározat. Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban, Magyar Jog 2006/10.

MASENKÓ-MAVI Viktor: Környezetvédelem és emberi jogok az 1990-es években: változatlan összefüggések, változó prioritások, Állam- és Jogtudomány 2004.

OBERT Ferenc: Környezetvédelem és környezeti bűnözés Magyarországon, Belügyi Szemle 2000/12.

PRUGBERGER Tamás: A globalizáció és a környezetvédelem neuralgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján, Magyar Közigazgatás 2001/10.

SÁNTHA Ferenc: A jogi személyek büntetőjogi felelősségéről. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2002.

SZALÓKI Kitti: Környezetünk büntetőjogi védelmének fejlődése, Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai. Bíbor Kiadó, Miskolc-Egyetemváros, 2008.

SZILÁGYI Szilvia: A szennyező fizet elve a környezetvédelemben, Iustum Aequum Salutare 2007/3.

TAMÁS András: A környezetvédelem büntetőjogi szabályozásának egyes kérdései. Jogtudományi Közlöny 1978/6.

TESZÁR László: Környezetvédelem és környezetvédelmi büntetőjog, Ügyészek Lapja 2000/4.

TILKI Katalin: A környezetkárosítás és a természetkárosítás jogalkalmazói gyakorlata, Kriminológiai Tanulmányok 41.

TILKI Katalin: Környezetvédelem a büntetőjogban és a szabálysértési jogban, Belügyi Szemle 2005/5.

TRÓCSÁNYI László: Környezetvédelem és jog. Akadémia Kiadó, Bp., 1981.

VARGA Katalin: Ökoadók versus büntetőjog? Rendészeti Szemle 2006/11.

Wolfgang HELM: A környezetvédelem büntetőjogának dogmatikai problémái. Magyar Jog 1992/4.

ZOLTÁN Ödön: Környezetvédelem é büntetőjog a nemzetközi összehasonlítás tükrében, Magyar Jog 1983/4.